

אגעד אנק

על פרשת השבוע

פרשת נצבים וילך תשפ"ג

© כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

של ה"סדר" נכנס הבחור לבית המדרש, קרא לו הרב ואמר "יש לך לב חזק". ולא הוסיף.

התיישב הבחור במקומו, והתחיל לחשוב מה פשר דברי הרב, האם היתה זו ברכה? או אולי הערה? ואולי זו גערה עטופה ברמז? חזר אל ראש הישיבה ושאל אותו: כבוד הרב מה כוונת דבריו? השיב לו: כשהייתי בחדרך וראיתיך ישן שנת ישרים דקות לפני סוף זמן קריאת שמע חשבתי בלבי שאם תתעורר ותיווכח כי עבר הזמן, תתעלף מרוב צער וחלישות דעת. הנה אני רואה שהגעת ל"סדר" כרגיל, כלומר הכל עבר בשלום, אם כן כנראה באמת יש לך לב חזק...

(ציוני תורה)

הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת (כט, כח)

חכמינו אמרו שלפיכך לא גילתה התורה טעמיהן של מצוות ומתן שכרן, כדי שלא יניח אדם מצוות שמתן שכרן מועט ויעשה רק את המצוות שמתן שכרן מרובה. ורק שתי מצוות גילתה לנו התורה את שכרן והן "כבוד אב ואם" ו"שילוח הקן". במצוה החמורה ביותר "כיבוד אב ואם", ובמצוה הקלה ביותר "שילוח הקן", ובשתיהן התורה הבטיחה "למען ייטב לך והארכת ימים" ללמדנו שכל המצוות שוות, ויש לקיימן כולן במידה שווה.

זהו איפוא פשוטו של פסוק: "הנסתרות לה' אלהינו" הסתיר השם יתברך מאתנו את מתן שכרן של המצוות, אולם גילה לנו מתן שכרן של שתי מצוות: "הנגלות לנו ולבנינו" אחת נוגעת "לנו" שילוח הקן. ואחת נוגעת "לבנינו" כיבוד אב ואם. וזה כדי "לעשות את כל דברי התורה הזאת" למען נעשה את כל המצוות, ולא נבחר לנו רק את המצוות ששכרן מרובה.

(כתב סופר)

"והיה כי יבוא עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך... ושבת עד ה' אלקיך" (ל, א-ב)

הכתוב אומר כי מה שיכול להביא את היהודי למצב של "ושבת עד ה' אלוקיך" הם "הברכה והקללה אשר נתתי לפניך" ומקשה על כך הרב ארנרייך בספרו "אבן שלמה": העובדה שקללות וצרות משיבות את האדם למוטב ידועה ומפורסמת היא, אולם כיצד אומרת התורה שגם הברכה תביא את האדם לתשובה, הלא דרכו של שפע להביא את בעליו לידי חטא, כמו שנאמר (דברים לב, טו): "וישמן ישרון ויבעט שמנת עבית כשית ויטוש אלוך עשהו..."?

בכדי להבין את תירוצו של הרב ארנרייך נקדים במעשה הבא: רבי שאול רובין היה יהודי מבני ברק שכיהן כראש כולל בעפולה. באחד הימים פגש בארוע כלשהו באחד ממפקדי השב"ס, התפתחה ביניהם שיחה, ותוך כדי כך סיפר לו המפקד אודות בעיה כלשהי המטרידה אותו ביותר: באחד מבתי הכלא בארץ מוחזק אדם אחד במשך שנים ארוכות משום שאינו מוכן לתת לאשתו גט, ולמרות זאת הוא עדיין מתעקש על כך, אולי יש לרב עצה לפתרון העניין המוזר הזה? - שאל המפקד. "אני מוכן לפגוש אותו" - השיב הרב. עד מהרה אורגנה הפגישה, ולאחר מכן הגיע הרב למפקד השב"ס ואמר לו: "אדם זה לא יתן גט לעולם, משום שבכלל לא רע לו בכלא, ואם תשאל כיצד יתכן הדבר? התשובה היא שהשנים הרבות שהוא עשה שם, גרמו לו שישכח את טעמו של החופש, והוא כלל אינו סובל אצלכם. אם אתם רוצים שהוא יתן לאשתו גט, הוציאו אותו לחופש של חצי שנה, אחר כך תכלאו אותו שוב - ותראו שיתן". המפקד קיבל את הדברים והתחיל להפעיל ועדות שונות על מנת לאשר את השחרור יוצא הדופן הזה,

אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם (כט, ט)

כתב רש"י (ד"ה והוא יהיה) "למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתיים חוץ ממ"ט שבתורת כהנים, הוריקו פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו, התחיל משה לפייסם אתם נצבים היום, הרבה הכעסתם למקום ולא עשה אתכם כליה, והרי אתם קיימים לפניו".

המפרשים עמדו על שינוי הלשון ברש"י "מאה קללות חסר שתיים", למה לא כתב צ"ח קללות כמו שכתב בהמשך "מ"ט שבתורת כהנים"? תירץ על זה ה"כתב סופר", שבתוך הקללות הרי כתיב "כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת", אם כן יש אכן ק' קללות חסר שתיים ששתיים מהם לא ידועים...

ועוד כתב, בהקדם דברי המדרש על פסוק זה "הפוך רשעים ואינם ובית צדיקים יעמוד", שאינא במדרש וכל חלי וכל מכה אשר לא כתוב וכו' זה מיתת צדיקים", וכאן נתבהלו כלל ישראל שאפי' שיהיו צדיקים אולי יענשו בעבור הרשעים, לכן פייסם משה - כדכתב רש"י - ראו כמה עברתם והכעסתם וכו'. וזה כוונת המדרש על פסוק זה, שלפי דברי משה רבינו "הפוך רשעים ואינם - הרשעים יענשו בעצמם במיתתם - ובית צדיקים יעמוד".

(עפ"י כתב סופר)

אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם... מחוטב עצך עד שואב מימך (כט, ט)

ידוע מהזוהר הק' ש"אתם נצבים היום" קאי על ראש השנה בו כולם נצבים לדין לפני ה'. בספר "דמשק אליעזר" מבאר את המשך הפסוק ע"פ הידוע מספה"ק שעבודת ימי הרחמים מתחילה מט"ו באב, והיו צדיקים שכבר מאז התחילו לאחל "כתיבה וחתימה טובה", והם נמשכים עד אחר חג הסוכות, ומרומז זה כאן בפסוק "מחוטב עצך" - היינו חמשה עשר באב שאז הוא יום טוב לישראל כדברי הגמ' סוף תענית ואחד הטעמים שביום זה פסקו מלכרות עצים למערכה - עד "שואב מימך" היינו חג הסוכות בו מקיימים מצוות ניסוך המים, או "שמחת תורה בו מבקשים על המים".

(עפ"י דמשק אליעזר)

והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשררות לבי אלך (כט, יח) דברים אלו המה מוסר אל האנשים שהם טובים לבריות ורעים לשמים, וכשמוכיחים אותם על עבירות שבין אדם למקום אומרים שדי להם במה שיש להם "לב טוב" לרחם על הבריות, וזה והתברך "בלבבו" היינו בלבבו הטוב יתברך במה שיש לו לב רחמן לכן יאמר אף כי בשרירות לבי אלך, ואעשה כל רעה שבעולם בכל זאת שלום יהיה לי, אבל באמת לא יאבה ד' סלוח לו, ויענישו על העבירות ויתן לו שכר על המצוות, כי אין מצוה מכבה עבירה וכן להיפך.

(כתב סופר)

והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשררות לבי אלך (כט, יח) רש"י פירש, "בשרירות" לשון "במראות ליבי", אבל ב"רבינו בחיי" פירש: "ויתכן לפרש בשרירות לבי, בחזק, והוא לשון חז"ל אשרתא דדייני (כתובות כא ע"ב), שהוא קיום בית דין" עיי"ש.

לפירושו של "רבינו בחיי", אפשר להוסיף סיפור מן העניין: (מובא ב"עלי ורדים") מספרים על הרב הצדיק ממנצ'סטר, הרב יהודא סגל, שפעם נכנס לחדר בפנימיית הישיבה, והבחין באחד הבחורים שעדיין ישן, אחרי שכבר העירו את כל הבחורים, והיה זה כמה דקות לפני סוף זמן קריאת שמע, הוא לא העיר את הבחור שוב. כעבור שעה, בעיצומו

הענין הגיע עד לכנסת, ובסופו של דבר ניתן לכך אישור, ואותו סרבן גט התבשר להפתעתו המרובה שהוא יוצא לחופשי. לאחר חצי שנה - שוב עצרו אותו, ולא חלפו ימים אחדים עד שנתן גט... כעת, כאשר זכר הימים הטובים שבחופי, היה לו ענין לשוב אליהם.

כך אומרת התורה - אומר הרב ארנרייך - הקב"ה יתן לך צרות כדי להשייבך אליו, אולם כדי שלא תתרגל לרע, הוא גם ישפיע עליך ברכה מפעם לפעם, וכשתזכר במה שאתה מפסיד, כשאינך עושה את רצונו, יגרום לך הדבר לשוב בתשובה שלימה.

בעל ה"קול אריה" ביאר את הפסוק "הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם וכו' כן עיינינו אל ד' אלוקינו עד שיחננו", כך: בדרך כלל אם אדון מרים את ידו להכות את עבדו הריהו בורח, אבל אם עבד חכם הוא, הרי הוא נותן את שיניו או את עינו כדי שיפגע בו האדון, ובזה יצא לחופשי. וזה מה שאמר דוד המלך הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם שהעבדים נותנים את עיניהם כדי שיפגע בהם יד אדוניהם כן עיינינו אל ד' אלוקינו עד שיחננו שאחרי הצרות יוציאנו לחופשי ויפדנו מגלותינו.

כעין יסוד זה, ביאר בספר "הר צבי" את דברי רבי יוחנן: שהנה אם האדון מכה את עבדו והוציא לו שן ועין, העבד יוצא לחירות, אבל אם האדון ממציא לו מכות ע"י ששולח אחד שיכה את עבדו, אין העבד יוצא לחירות.

ועל זה בכה רבי יוחנן, שעבד שרבו "ממציא" לו צרות הרי אין לו מזה שום תועלת שאינו יוצא בזה לחירות. וכאן שהפסוק אמר לשון של "תמצאן אותו", שיהיה כאילו שמוצא את הצרות לבדו ויתלה זאת בדרך מקרה, ולא יבין שהוא בשביל מטרה לגואלם, על דא קא בכי. (ציוני תורה)

כי אתה תבוא את העם הזה אל הארץ (לא, ז)
כתב רש"י "משה אמר ליהושע זקנים שבדור יהיו עמך, הכל לפי דעתן ועצתן, אבל הקב"ה אמר ליהושע "כי אתה תביא את בני ישראל אל הארץ אשר נשבעתי להם" תביא על כרחם, הכל תלוי בך, טול מקל והך על קדקדן, דבר אחד לדור ולא שני דברים לדור".

הקשה ר' אלחנן וסרמן היאך שינה משה רבינו בדבריו ליהושע את לשון הדברים שנמסרו לו מפי הגבורה? והוא משיב על כך: באמת שני הדברים צודקים. כי זה ודאי שמנהיג הדור צריך לשמוע דעתם ועצתם של הזקנים והחכמים, ואסור לו להסתמך מראש רק על דעתו בלבד. אולם אחרי ששמע את כל הדעות של יועציו צריך שתהא ההכרעה למעשה מסורה בידו לבד! אחרת תשתרר אנדרלמוסיה בעם ואיש הישר בעיניו יעשה.

(מעיונות הנצח, הובא באמרי חן)
ויאמר ה' אל משה הן קרבו ימיך למות קרא את יהושע והתיצבו באהל מועד ואצונו וילך משה ויהושע ויתיצבו באהל מועד: (לא, יד).
במדרש רבה: משנסתלק עמוד הענן הלך משה אצל יהושע, ואמר לו, מה אמר לך הדיבור? אמר לו יהושע: כשהיה הדיבור נגלה עליך יודע הייתי מה מדבר עמך? אותה שעה צעק משה "מאה מיתות ולא קנאה אחת".

ולפלא הוא הדבר מדוע באמת לא רצה יהושע לגלות למשה מה אמר לו הדיבור? ברם, אותם הדברים ממש אמר השם יתברך ליהושע על מנת שיאמרם למשה, שהרי משה ביקש להישאר בחיים בתור תלמידו של יהושע, ציווה אפוא השם יתברך על יהושע לומר לו כדברים האלה, למען ירגיש היטב כמה קשה הדבר ליהפך מרבי לתלמיד כי אז כבר יסכים למות. שכן מוטב "מאה מיתות ולא קנאה אחת".

(הגר"א)
וקשה הלא היה משה העניו מכל אדם, וכיצד באה אליו מידה זו של קנאה?

ביאר בזה הגה"ק מאוסטרובצא שמן השמים רצו להקל את צערו של משה על היאלצו למות, והכניסו בו במתכוין מעט קנאה, נענה משה רבינו ואמר: כל ימי טרחתי ועמלתי על תיקון המידות, וכעת, על סף מיתתי הנני מגלה בקרבי את המידה המגונה של קנאה, לכן מוטב למות מאשר לחיות חיי קנאה, "מאה מיתות ולא קנאה אחת" (אמרי חן)

מאוצרות המגידים

ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו (ל, ב).
הזמן המיוחד לשוב אל ה' הוא ימי הרחמים והסליחות - חודש אלול ועשרת ימי תשובה.

הענין הגיע עד לכנסת, ובסופו של דבר ניתן לכך אישור, ואותו סרבן גט התבשר להפתעתו המרובה שהוא יוצא לחופשי. לאחר חצי שנה - שוב עצרו אותו, ולא חלפו ימים אחדים עד שנתן גט... כעת, כאשר זכר הימים הטובים שבחופי, היה לו ענין לשוב אליהם.

כך אומרת התורה - אומר הרב ארנרייך - הקב"ה יתן לך צרות כדי להשייבך אליו, אולם כדי שלא תתרגל לרע, הוא גם ישפיע עליך ברכה מפעם לפעם, וכשתזכר במה שאתה מפסיד, כשאינך עושה את רצונו, יגרום לך הדבר לשוב בתשובה שלימה.

(ומתוק האור)

לא בשמים היא (ל, יב)
מרגלא בפומיה של הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל מפוניבז'
משמו של ה"חפץ חיים" זצ"ל:

מסופר במדרש (ריש קהלת רבה) רבי חנינא בן דוסא ראה בני עירו מעלין נדרים ונדבות לירושלים, אמר הכל מעלין לירושלים ואני איני מעלה דברי? יצא למדברה של עירו, וראה שם אבן אחת, ושכבה וסיתתה ומירקה, ביקש לשכור לו פועלים (להעלותה) אמרו תן לנו חמשה סלעים. ולא נמצא בידו דבר. לשעה, זימן לו הקב"ה חמשה מלאכים, והסכימו להעלותו ואמרו לו "ובלבד שתתן ירך ואצבעך עמנו", נתן ידו ואצבעו עמהם (וברגע עפו ופרחו) ונמצאו עומדים בירושלים.

לכאורה, שאל ה"חפץ חיים", תמוה הדבר: מפני מה עיכב הקב"ה עד שחיפש לשכור אנשים, ולא שלח לו המלאכים תיכף בתחילת הענין? ומה פשר התנאי שהעמידו המלאכים לרבי חנינא בן דוסא "ובלבד שתתן ירך ואצבעך עמנו"?

"אין זאת" המשיך "אלא ללמדנו שהאדם מחויב לפעול בכל מצב שהוא, ולעשות מצדו את כל מה שניתן לעשות אפילו אם בדרך הטבע המשימה שלו נראית כבלתי אפשרית, ולא מסתבר כלל שיספיק לבצע מחשבתו רק אז שולח לו הקב"ה עזרתו מקודש בדרך נס. רק אחרי שעשית מצדך את כל מה שיכולים לעשות יבוא הסיוע ממעל".

"סיעתא לדברינו" הוסיף הח"ח, "מוצאים אנו בפרשת נצבים: "לא בשמים היא" ובפירש"י "שאלו היתה בשמים היית צריך לעלות אחריה וללמדה" ואיך אמר "היית צריך לעלות" הרי אפילו אם נעשה אלף סולמות לא נגיע לשמים? משמע אם כן, שאנחנו מצדנו חייבים לעשות ממש כל מה שביכולתנו לעשות, אפילו אם ברור מראש שאין בכח עשייתנו להשיג את המטרה, כי אז הקב"ה עוזר לנו מחוץ לדרך הטבע". ("מאוצרותיהם של צדיקים" בשם ספר "הרב מפוניבז'")

ומן הענין לציין בזה למובא בס' "תולדות החפץ חיים" לבנו הג"ר לייב ז"ל, כי החפץ חיים היה נאנח ואומר כי אילו היו יוצאים להילחם נגד מפירי ברית רשעי ישראל שברוסיה בחרב ובחנית כהחשמונאים בשעתם מבלי הבט על היות הלוחמים למען קדשי ישראל המעטים והחלשים ודאי שהיו מנצחים עי"ש.

פרשת וילך

ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום (לא, ב)
היום מלאו ימי ועתותי, מלמד שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום (סוטה יג, א).

הגר"ח קנייבסקי (בספר טעמא דקרא) מבאר ע"פ הירושלמי (ר"ה פ"ג ה"ח) "עמלק מכשף הי', מה הי' עושה, היה מעמיד בני אדם ביום גינוסיא שלו (פי' ביום לידתו), לומר לא במהרה אדם נופל ביום גינוסיא שלו. והיינו שביום לידתו של אדם בריא ותקיף מזלי', לכן קשה שימות באותו יום". וזה רק בסתם בני"א, שהמיתה עונש להם, אבל צדיקים גמורים, אדרבה, המיתה טובה להם, שהולכין מיד לג"ע, א"כ אדרבה משום דביום לידתן בריא מזלן - לכן נפטרין ביום לידתן. ע"כ (ועיין בספר חומת אנך להרב החיד"א על קהלת ג, שכבר קדמו ברעיון זה).

ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק (לא, ז)
כתב בספר "משך חכמה" "על דרך צחות, כי גם המלך נצטווה לבלוי רום לבבו (לעיל ס"פ יז), ויהושפט מלך יהודה כשהיה רואה ת"ח כו' (מכות כד) מחבקו ומנשקו כו' אבי אבי כו', וזה רק בצנעה, אבל לעיני העם מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול' (כתובות יז), ומצינו שמפני מה נענש שאול? על שמחל על כבודו (יומא כב, ב), וזה מה שאמר לו משה רבינו ליהושע: אם קטן אתה בעיניך, וירא וחרד מפני כל, ונמוך

בימים אלו ניתנת לנו הזדמנות מיוחדת, ורבי שמשון פינקוס זצ"ל, לשמו ולזכרו תאורת נפש, הסביר את ההזדמנות המיוחדת הזאת באופן נפלא:

לקהילה אחת לא היה בית כנסת להתפלל. הם השתוקקו בכל ליבם ובכל נפשם להקים בית של קבע לתורה ולתפילה, לרווחת כל בני הקהילה, לכבוד השי"ת. הם התאמצו לגייס תרומות, למצא תורמים – אך הדבר לא עלה בידם.

בסופו של דבר הם החליטו להקים קרוואן. פועלים הכינו את התשתית להנחתו עם משאית ענקית, 'א באמבע', הביאה אותו. מנוף ענק החל להרים את הקרוואן באויר.

מהמשאית יצאו שלשה פועלים בריונים, ג'לובער'ס, שהחלו לכוון את הקרוואן בצורה כזאת שהוא "ישב" באופן מדויק על התשתית שהוכנה מראש: סובבו אותו קצת ימינה, קצת שמאלה, כמה סנטימטרים אחורה, כמה סנטימטרים קדימה, ושוב ימינה, שמאלה, קדימה, אחורה... לקח להם עשרים דקות עד שהשיבו את הקרוואן על מקומו ושחררו אותו מהמנוף. המנוף התקפל והמשאית נסעה לדרכה.

במקום כבר נוכחו החשמלאי, האינסטלטור ושאר בעלי המלאכה, שהחלו מיד במלאכתם, בו ברגע שהקרוואן הונח במקומו.

אה! ברוך השם! הקרוואן עומד על תילו, לשם לתהילה ולתפארת! הגיוואלדיגע שמחה!

לפתע! שוד ושבר! נורא ואיום! זעקה אדירה נשמעה! התברר כי הקרוואן הונח הפוך! הצד בו עומד ארון הקודש – הונח בצד מערב! א מוראדיגע מעשה! מה עושים? כולם עמדו במקומם כשהם אובדי עצות...

עמד שם בחור אחד ותמה: "רבותי! מה הבעיה? יש לי עצה פשוטה! בא נרים את הקרוואן ונסובב אותו..."

אמרו לו: "השתגעת? הרי הקרוואן שוקל כמה טונות..." השיב להם הבחור: "מה זאת אומרת? הרי ראינו מקודם ששלשה אנשים הצליחו לסובב אותו ימינה ושמאלה, קדימה ואחורה, אם כן גם אנחנו נצליח! אמנם לא בעזרת שלשה אנשים אבל בעזרת שלשים – יכול נוכל!"

"אוי! טיפש שכמותך!" – הסבירו לו – "כשהקרוואן היה באויר, והמנוף אחז אותו – היה עוד אפשר לסובב, להזיז, לשנות... אבל עכשיו... אי! אי! עכשיו, כשהקרוואן כבר מונח על מקומו – מאוחר מידי מכדי לשנות!"

מורי ורבותי! הדברים נוקבים ויורדים עד התהום! באלול הכל עוד באויר, שום דבר עוד לא כתוב וחתום... אפשר עוד לשנות! אחרי אלול כבר יהיה מאוחר, לא תהיה אפשרות לשנות! רק באלול יש לנו את ההזדמנות...

רבותי! שהדברים האלו לא יהיו "סתם דיבורים". שהדברים האלו יהיו "למעשה"! שכל אחד ואחד מאיתנו יראה מה עליו לתקן! שכל אחד יתחזק בדקדוק הלכה, ובקיום המצוות בשלימות, בשמחה, בווארמקייט. והשם יתברך יהיה בעזרנו, שהרי "הבא ליטרה – מסייעים אותו".

(יחי ראובן)

"בקצה השמים"

"אם יהיה נדחך בקצה השמים", פרש רבי יחזקאל ליינשטיין זצ"ל, שיחזיקו לפחות בקצה של הרוחניות, במשהו. בספרים הקדושים אמרו שלפיכך נשאת מהגוף עצם קטנה, הלוח, שאינה כלה, כדי שממנה ישוב ויבנה בתחית המתים. שלפחות משהו ישאר, ואז: "משם יקבץ ה' אלקיך, ומשם יקחך" (דברים ל, ד).

אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו. עם כל חסרונותינו, עם כל מגרעותינו, עם מועקותינו וצערנו על מצבנו הרוחני, "בקצה השמים" אוחזים אנו!

כשאנו משוים עצמנו לאחינו שבשדות, לאובדים ולנדחים, כמה יש לנו לתת שבח והודיה על חלקנו!

מעשה בשני רבנים שנסעו להרצות ב"יום שכולו תורה" בחיפה. על אם הדרך התחיל הרכב לקרטע. הנהג סרב להמשיך ולנסוע, נכנס למוסך שליד קבוץ מעברות. התענינו, והודיעו שהתיקון יארך כשעה וחצי. הוא אומר, לא פחות משלש שעות.

אמר האחד לחברו: "בא ונסייר בקבוץ".

למה, מה פתאום, איך יסתכלו עלינו, הלכו.

ראו ילדים משחקים. שאלו: "ילדים, מי שבר את הלוחות?" ענו במקלה: "לא אנחנו!"

תמהו. המשיכו בדרכם וראו כמה מבוגרים בפלחה. "אמרו לנו בבקשה, אלי אתם יודעים מי שבר את הלוחות?" משכו בכתפיים: "לא ראינו", והמשיכו בעיסוקם. זה כבר מקומם, בורות שכזו. נכנסו למזכירות, והתקבלו בנימוס: "כן?!"

"תראה, לא נעים, אבל פגשנו ילדים ושאלנו מי שבת את הלוחות, ואמרו: לא אנחנו. שאלנו מבוגרים, ואמרו: לא ראינו. מה זה פה כך אתם מחנכים?!"

שמע המזכיר, והרגיע: "אל תעשה מזה עסק. תביא קבלה, ואני מאשר תשלום..." כואב הלב.

איך מחברים אותם, ולו ל"קצה השמים"!

(והגדת)

אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם.

פרש"י שזהו כהמשך לקללות דפרשת כי תבא, 'לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתיים חוץ ממ"ט שבת"כ הוריקו פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו, התחיל משה לפייסם אתם נצבים היום, הרבה הכעסתם למקום ולא עשה אתכם כלייה, והרי אתם קיימים לפניו: היום – כיום הזה שהוא קיים והוא מפיל ומאיר כך האיר לכם וכך עתיד להאיר לכם והקללות והיסורין מקיימין אתכם ומציבין אתכם לפניו'.

וביאר הגה"ק רבי שלמה קלוגר זצוק"ל ע"פ הפסוק בפרשת ויקרא 'נפש כי תחטא, ושמעה קול אלה, והוא עד או ראה או ידע, נפש שחוטאת, ושמעה פרשת כי תבא, שהוא קול אלה רח"ל, והוא עד, – שאבריו של אדם מעידים בו, ונשמתו של אדם מעידה בו, וזהו אתם נצבים היום כולכם, כשאדם צריך לעמוד להעיד על מעשיו.

וכשעמד מהרש"ק להוכיח את עדתו קודם הימים הנוראים, אמר איך אעמוד ואוכיח אתכם לתקן מעשיכם, הרי תאמרו לי 'קשוט עצמך תחילה'.

אך אומר לכם ע"פ משל לרופא העיר, שהיו כל בני העיר מחשיבים אותו למומחה גדול ברפואה, פעם אחת הכיר הרופא שהוא עצמו חולה במחלה גדולה וצריך רפואה, והרי אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים, והוא ידע שבלמברג יש רופא גדול, שיוכל לרפאותו. אך עולה הוון עתק להביא את הרופא מלמברג העיקר הגדולה עד למקום עיירתו הקטנה. מה עשה, מצא עצה לנפשו, כשעבר ברחוב ראה את עשירי העיר מטיילים ברחוב, הסתכל להם עמוק בעיניים ועשה פנים רציניות ואמר להם 'לפי הערכתי אתם צריכים רופא באופן דחוף, העשירים נבהלו ואמרו זה לזה, כפי הנראה שתינו משהו לא טוב. מה עשו העשירים, קראו לרופא המומחה הגדול מלמברג, הוא בדק אותם וראה שהם בריאים ושלמים, שאל אותם הרופא, מדוע קראתם אלי. אמרו לו העשירים, הלא פלוני הרופא הגדול אמר לנו כך. הלך המומחה אל הרופא ושאל אותו מדוע עשית כך? אמר לו הרופא, אומר לך האמת, מכיון שאני הוצרכתי אליך באופן דחוף, ולא היה ביכולתי לקרוא לך לביתי, ולכן עשיתי בתחבולה וערמה שתבא לביתי. [כמובן שאסור לעשות כן, וממילא המעשה לא היה מעולם]

כך אמר מהרש"ק לעדתו, עמדו וראו, אני רופא העיר אבל אני בעצמי צריך רפואה גדולה מאד, הרפואה היא התשובה. ואני מעורר אתכם תשובה בתשובה כדי לעורר את עצמי. כך אמר משה רבינו לבני ישראל, באמת עוררתי אתכם בתשובה כדי שאנו אשוב בתשובה. (הגרמ"י רייזמן)

"החיים והטוב, המות והרע"

"ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע, ובחרת בחיים" (דברים ל, טו-יט). אין ספק, התורה והמצוות הם חיים, "כי הוא חיך וארך ימך" (דברים ל, כ. ברכות סא ע"ב), ומרבה תורה מרבה חיים (אבות פ"ב מ"ז), ועל עם הארץ אמרו שעל חייו לא חס, על חיי אחרים לא כל שכן (פסחים מט ע"ב).

ידוע.

וכל תוספת בתורה היא דרגה אחרת של חיים, שעל כן "תלמיד שגלה [לעיר מקלט על שהרג בשוגג] מגלין רבו עמו, שנאמר: [וינס אל

ענינו של רבי שלום נצח: "אני יודע שהתורה מתוקה מדבש ונופת צופים. כעת אני שומע שיש דבר מתוק עוד יותר! אדרבה, ספר לי: פוטבאל זה, מהו?"

הנערים גחכו, אבל הלה שמח להחכים את רבו: "אז ככה. יש מגרש, ובני צדיו שערים. ויש שתי קבוצות, וכדור. כל קבוצה מנסה להבקיע כמה שיותר את שער הקבוצה היריבה".

"ככה?! ומה היתה התוצאה במשחק?"
"שתים אחת", ענה.

"כמה זמן נמשך המשחק?" חקר רבי שלום.
"תשעים דקות", שעה וחצי.

רבי שלום התהרהר: "שעה וחצי, לשלושה שערים... יש לי רעיון. יש פה מגרש קרוב?"

"כן, ודאי!"

"אז תביא מחר כדור, ונצא למגרש. וכעת, בואו ונלמד!"

למחרת, לאחר השעור, הלך עם הבחור למגרש. סקר את הרחבה והשערים ואמר: "תורת ה' תמימה, מחכימת פתי. מצות ה' ברה, מאירת עינים. בכח התורה מצאתי דרך, איך להבקיע שלושים שערים בחצי שעה. תשעים, במשחק אחד!"

הנער לא האמין למשמע אזניו.

רבי שלום לקח מידיו את הכדור, התכופף והניחו לרגליו. אמר לו: "בעט!"

"מה?"

"בעט לשער, הבקע אותו!"

אתה תבעט, ואני אעמוד שם ואחזיר לך את הכדור. שער בכל דקה. נו, למה אתה מחכה, למה אתה מתמהמה...
"הרב", אמר נבוך, "שער כזה לא נחשב..."
"למה?" הגיע תורו של רבי שלום לתמוה.

"כי אין כאן שחקנים שיתקיפו וינסו למנוע ולחטוף את הכדור, ואין שוער בשער שינסה לזנק ולחסום את דרכו של הכדור. אין זו רבותא להבקיע שער ריק..."

"אה, הבנתי!"

כעת תבין גם אתה –

הלימוד מתוק מדבש. וכי רבותא היא לבוא לשיעור כשיש שעה פנויה ואין משחק כדורגל! הרבותא היא להתגבר על המניעה ולהבקיע את שערו של היצר הרע!"

וזה לעומת זה. אם בקבוצה האחת יש אחד עשר שחקנים, צריכים להיות כן גם בקבוצה השניה. וכל הגדול מחברו, צריך להיות יצרו גדול ממנו, כדי שתהיה לו רבותא לנצחו!

והרוחנו להבין פשט בגמרא (סכה נב ע"א): לעתיד לבוא הקדוש ברוך הוא מביא ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים. צדיקים נדמה להם כהר, ורשעים נדמה להם כחוט השערה. ואלו אלו בוכים. הצדיקים בוכים, איך יכלנו לכבוש הר כזה. והרשעים בוכים, איך לא יכלנו לכבוש את חוט השערה.

ולא מובן: מה באמת היצר הרע, הר או חוט השערה?

והתשובה מובנת: לרשעים הוא חוט שערה, כי גם יצרם הטוב הוא כחוט השערה, ויש להקטין עבורם את להט היצר כדי לאפשר את ההתמודדות והבחירה. ולצדיקים, שיצרם הטוב כהר, גם היצר הרע כן, כדי לאפשר את בחירתם: "ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע", בשוה!

באים לפני אברכים, בני עליה מסולאים בפז, ממימים עצמם באהלה של תורה ומתעלים ביראה, ונבוכים: היצר הרע מגיע ותוקף בכזו עצמה –

ואינם מבינים שזו העדות וההוכחה והראה לשגב מעלתם –

שהרי זה לעומת זה עשה האלקים, "ובחרת בחיים!"

(והגדת)

הפרשה פותחת - אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם ראשיכם שבטיכם וזקניכם ושטריכם כל איש ישראל.

כותב הזוהר הקדוש – היום, זהו ראש השנה.

ממילא אם כתוב אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם, הכוונה היא לראש השנה.

אחת הערים האלו] וחיי" (דברים ד, מב), דאג לכך שיחיה" (מכות י ע"א). וכתב הריטב"א: ואף על פי שיש ישיבה בערי מקלט [מגלים אליו את רבו, לפי שלא מן הכל אדם זוכה ללמוד (עבודה זרה יג ע"א). ותוספת ההבנה שתהיה לו מרבו, היא דרגת חיים אחרת!

מובן אפוא: "ראה נתתי לפניך את החיים". כל תוספת בתורה ובמצוות היא תוספת בחיים.

ויש לנו לדעת שהוא הדין: "ואת המות". שדברים כפשוטם, ועברה היא מיתה רוחנית!

גמרא מפורשת היא, ומסתמכת על פסוק מפורש, והכל יודעים ואינו נותנים לב: "בכל יום ויום יצרו של אדם מתגבר עליו ומבקש להמיתו, שנאמר (תהלים לז, לב): צופה רשע לצדיק, ומבקש להמיתו" (סכה נב ע"א, קדושין ל ע"ב). להמיתו!

הסבא מקלם זצ"ל נכנס פעם להיכל ה"תלמוד תורה" בשעת סדר מוסר, ומצא את תלמידיו הגדולים לומדים מוסר בעיון מעמיק, בקול דממה דקה. התרגש וקרא: "וכי כך מתעמתים עם גזלן שבא להרוג ולבזוז את כל הרכוש?" –

גם זו גמרא מפורשת (נדרים ט ע"ב): תניא, אמר שמעון הצדיק, מימי לא אכלתי מבשר אשם נזיר טמא, אלא אחד. שפעם בא נזיר מן הדרום, וראיתיו שהו איפה עינים וטוב רואי וקצוותיו סדורות לו תלתלים.

אמרתי לו: בני, מה ראית להשחית את שערך זה הנאה [בתגלחת שבסוף ימי הנזירות].

אמר לי: רועה הייתי לאבא בעירי. הלכתי למלאות מים מן המעין, ונסתכלתי בבבואה שלי. ופחו עלי יצרי, ובקש לטרדני מן העולם. אמרתי לו: רשע, למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך, במי שהוא עתיד להיות רמה ותולעה. העבודה [לשון שבועה] שאגלחך לשמים. מיד עמדתי ונשקתיו על ראשו. אמרתי לו: בני, כמוך ירבו נזורי נזירות בישראל, עליך הכתוב אומר: "איש כי יפליא לנדר נזיר להזיר לה" (במדבר ו, ב).

אני רואה בחורים מדקדקים במצוות, מביטים בראי לכוון מקום תפלין של ראש. ואין אחד מהם שיצרו פוחז עליו, אכשר דרא. מי מרגיש, חש וחושש שיצרו מבקש לאבדו מן העולם. מי צועק עליו: "רשע!" מי חש "כי השונא הגדול שיש לך בעולם הוא יצרך... והוא יורע עליך בחציו הממיתים, לשרשך מארץ החיים" ("חובות הלבבות", שער יחוד המעשה פרק ה)!

זו הידיעה האחת שהשרישה לנו התורה. כשם שדרך התורה היא החיים והטוב, כך הדרך האחרת היא המות והרע! כל עברה היא חץ מורעל!

והידיעה השניה, שזה לעומת זה עשה האלקים (קהלת ז, יד), באיזון ושוויו משקל מוחלט: "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב, ואת המות ואת הרע" (דברים ל, טו).

הגמרא (סכה נב ע"א) מספרת ספור.

אבי שמע שאדם אומר לאשה זרה: נשכים מבעוד לילה ונצא לדרך. אמר אביי: אעקוב אחריהם ואמנעם מעברה. עקב אחריהם שלוש פרסאות [עשרים וארבע אלף אמות כארבעה עשר קילומטרים] בין קני הסוף שעל שפת האגם. כשהגיעו לפרשת דרכים ונאלצו להפרד, שמעם אומרים: "חבל שאיננו יכול להמשיך יחד, ולהמשיך לשוחח". תמה אביי כמה גדול כחם לעמוד בנסיון. אמר לו אותו זקן [אליהו הנביא (תוספות חולין ו ע"א)]: כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו. ולאותו אדם יש יצר טוב זעיר וחלש, לכן גם היצר הרע אינו תוקפו בחוזק, כדי לשמר את כח הבחירה.

כי עולמנו עולם ההתמודדות והבחירה. ואם אין התמודדות אין שכר. כמאמרם: לפום צערא, אגרא (אבות פ"ה מכ"ג).

ואספר –

בימי אברכותו, היה רבי שלום שבדרון זצ"ל מכנס את נערי השכונה לשעור תורה, ובמתק שפתיו ספוריו ומשליו האהיב עליהם את הלמוד. פעם נעדר אחד הבחורים, למחרת שב והופיע.

"איפה היית אמש", שאלו.

ענה: "אומר לרב את האמת. אני אוהב לבוא לשיעור, אבל אוהב עוד יותר לראות פוטבאל, משחק כדורגל. אתמול היה משחק, לכן לא באתי".

הזוהר הקדוש, מביא את זה בכמה מקומות – בספר איוב (א, 1) ויהי היום ויבאו בני האלקים להתיצב על-ה' ויבוא גם-השטן בתוכם... (מלכים ב' ב', ד) ויהי היום ויבא שמה ויסר אל-העליה וישכב-שמה...

אם כתוב כאן אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם, הכוונה היא לראש השנה. כולנו נתייצב לדין, בראש השנה, כמו שכותב לנו ר' אמנון ממגנצא בפיוט שלו – "וכל בעלי עולם, יעברון לפניו כבני מירון".

לפני שניגש לדבר על הנושא שאנחנו רוצים לדבר בו היום, שזה ענין ראש השנה ועבודת השופר בראש השנה, נעמוד קודם כל על נושא בפרשת השבוע, נקודה קטנה, ולאחר מכן, נעבור לעסוק בענין ראש השנה.

אומר רש"י על הפסוק - והוא יהיה לך לאלקים. לפי שדבר לך ונשבע לאבותיך שלא להחליף את זרעם באמה אחרת, לכן הוא אוסר אתכם בשבועות הללו, שלא תקניטוהו אחר שהוא אינו יכול להבדל מכם. עד כאן פרשתי לפי פשוטו של פרשה. ומדרש אגדה, למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות, לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתיים, חוץ ממ"ט שבתורת כהנים, הוריקו פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו, התחיל משה לפיסם אתם נצבים היום, הרבה הכעסתם למקום ולא עשה אתכם כליה והרי אתם קימים לפניו.

שואלים כל המפרשים, על דברי חז"ל האלה - לכאורה, משה עשה כאן דבר והיפוכו, הוא הפחיד את עם ישראל ב-צ"ח קללות, או עוד 49 קללות, בפרשת כי-תבוא, וביחד 147 קללות, ואחרי שעם ישראל נבהל, הוא אומר להם - הרבה הכעסתם למקום ולא עשה אתכם כליה, אז אל תהיו בלחץ.

לכאורה, הדבר הזה לא מובן, אם אתה מעונין להביא אותם לחרדה, אז למה אתה מרגיע אותם? זאת השאלה שכולם שואלים. ישנו משל נפלא של המגיד מדובנא – משל למלך, שהיה לו בן חולה מאוד, והבן שלו שכב במיטה עם חום גבוה, קודח מחום, כבר לא אוכל כמה ימים, וכל הרופאים מנסים למצוא מה פשר המחלה, ולא מוצאים את הסיבה...
אומרים למלך – תשמע, יש רופא אחד באוסטריה, מומחה גדול, אולי תזמין אותה, והוא אולי ימצא מזור לבנך.
הזמין אותו המלך ואמר לו – תקבל כל סכום שתרצה, רק תרפא את הילד שלי.

הרופא מגיע, הוא בודק את הילד ואומר למלך – אדוני המלך, מצאתי את הבעיה של הבן שלך, יש לו דלקת בקיבה, הוא צריך להקיא את הדלקת הזאת, אחרת יצטרכו לפתוח את הבטן... אין ברירה אחרת...

שואל אותו המלך – איך גורמים לך, שהוא יוציא את הדלקת? אמר לו הרופא – אם הוא יקיא כמה פעמים, אז ההקאה תוציא את המיצים של הקיבה, וזה יגרום לו להקיא את המוגלה.

אמר הרופא – ארשום לו כדורים, הוא יתחיל להקיא – פעם, פעמיים, שלוש עד שתצא מוגלה עם דם, ונדע שהוא התרפא.

אומר המלך לרופא – אדוני, הבן שלי לא לוקח כדורים, חוץ מכדורי פלאפל, הוא לא מכניס שום כדור לפה ☺
אם אתה רוצה, אתה יכל לתת לו בזריקות.

אמר הרופא – אין לזה זריקות. או סירוף או כדורים.
אמר לו המלך – לא זה ולא זה. בפה, הוא לא מכניס כדורים.
אמר לו הרופא - בסדר מוציא את הפנקס, ומתחיל לרשום מרשמים

שואל אותו המלך – אדוני הרופא, למי אתה רושם את זה? למי זה הולך?

זה בשביל הבן שלך!

אדוני, לא שמעת שהבן שלי, לא בולע כדורים???

שמעתי, ואני רושם תרופות.

טוב... הוא מסיים לרשום ונותן למלך – קח, לך תשלח מישהו

שיביא את התרופות.

הולך השליח, וחוזר מבית מרקחת, עם שתי סלים ותרופות. הוא נכנס לחדר, והמלך מסתכל ושואל אותו – למי זה הבית מרקחת הנייד הזה?!

זה לבן שלך.

הבן שלי?! אין סיכוי, הוא אפילו כדורי מציצה לא לוקח, אין מה לדבר!

טוב שמעתי אותך... תן לעבוד... לוקח את הכדורים ומתחיל לכתוש אותם...

המלך מסתכל ולא מבין מה הולך כאן....

אחרי שגמר לכתוש חצי שקית, התחיל לפזר אותה מסביב לראש של החולה...

החולה נושם את הריח של האבקה... פתאום בעעעע התחיל להקיא...

יופי... זה עובד...

לוקח עוד אבקה... עוד פעם מקיא... עוד אבקה... עוד פעם מקיא.... ככה עשר פעמים.

ב"ה יצאה המוגלה...

אמר לו הרופא למלך – אחרי שאמרת לי שהוא לא מוכן לקחת תרופות, הבנתי מה שאתה מדבר. אם הוא היה מוכן לקחת תרופות, יכלנו לפתור את זה בקופסה אחת, אבל אם הוא לא מוכן לקחת, אין ברירה, צריכים לכתוש לו הרבה תרופות.

אומר המגיד מדובנא - אם עם ישראל היתה בו יראה, לא היו צריכים את הקללות מה ה' אלקיך שאל מעמך כי אם ליראה

כשהקב"ה ראה שהם לא מפחדים, אז צריכים 98 קללות.

כשעם ישראל מפחד מזה, אמר להם הקב"ה – זה מה שרציתי. אם הייתם מפחדים בלי זה, לא היה צריך את כל הקללות. כל ה-147 קללות, צריכים כדי להביא אתכם למורא. זה היסוד!

באים רבותינו ואומרים - אתם נצבים היום כלכם - אחד הדרכים להגיע לזכייה בדין, הוא זה שאדם מפחד מן הדין. אם אדם ניכנס שקט ושליו, ליום הדין, הוא מאחל לעצמו ברכה "שלום יהיה לי", הוא מאחל לעצמו, כתיבה וחתומה טובה.

"מה רע, שישים שנה לא השתנית, לא לטובה ולא לרעה, אז למה שיהיה לי יותר גרוע?!"

אומרת התורה - (דברים כט, יח) והתברך בלבנו לאמר שלום יהיה לי כי בשורות לבי אלך למען ספות הרוה את הצמאה - זה הדבר הכי גרוע שיכל להיות! {יט} לא יאבה ה' סלח לו...

ממילא, אחד הדברים שמסייעים לאדם לזכות בדין, זה כאשר אדם מפחד מיום הדין. עצם זה, זה מראה, שהוא יודע שיש כאן מלך, שיושב בדין, וגוזר, וכותב וחותרם, וכולם כעוברים לפניו, אחד אחד. אי אפשר לשקר אותו, הקב"ה בוחן את הלב שלך, הוא יודע אם ההבטחה שלך, היא הבטחה. אם ההבטחה היא אמיתית וכנה באותו זמן, זהו יום הדין.

ברגע שאדם בא עם מורא ופחד, ביום הדין, זה עצמו מהווה זכיה ביום הדין.

(ברוך שאמר)

"כי אתם ידעתם את אשר ישבנו בארץ מצרים ואת אשר עבדנו בקרב הגויים אשר עברתם ותראו את שקוציהם ואת גלוליהם עץ ואבן כסף וזהב אשר עמהם, פן יש בכם איש או אישה או משפחה או שבט אשר לבבו פנה היום"

מה היה שם בארץ מצרים? הלא בשנה האחרונה לפני צאתם הם נבדלו מהמצרים מאד. שנה שלימה היו עטופים בניסים ללא שעבוד, העלו אותם לשמים כביכול. ה' הכניס אותם לבית הספר השמימי, הכינו אותם לקראת היציאה ביד רמה, בגילוי שכינה, ואח"כ קריעת ים סוף, ולאחר מכן קבלת התורה. משה רבינו מדבר לפני אותו דור המדבר, דור דעה, דור מקבלי התורה, אוכלי מן ההולכים עם ענני

ונבאר את המשך הפסוקים:

בתחילה "איש" אחד. אח"כ מהאיש נעשתה "משפחה" ומהם "או שבט" - שבט שלם "אשר לבבו פונה היום מעם האלוקים". איך מאיש אחד נהיה משפחה או שבט? כבר אמרתי לכם פעם מה ששמעתי מרבה של ירושלים הרב דושינסקי זצ"ל: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" אחר שכבר ראייתם אחרי שחשב על עבודה זרה - לא תתורו אחרי עיניכם! ראייתם, די, די, אל תמשיכו אחרי הראיה לתור ולעסוק במה שתרתם וחשבתם בלב ובעין. אבל כאשר כן ממשיכים, הסובבים שואלים נו, מה ראייתך? מה שמעת? הוא מספר ועוסק בכך - מאיש אחד, הדבר מתפשט הלאה למשפחה וכו'.

"פונה מעם השם". רק פונה מעט, אבל כאשר פונים מעט לצד וממשיכים ללכת באותה פניה הולכים עקום עוד ועוד (הולך ישר לכיוון העקום) "ללכת לעבוד את אלוהי הגויים האלה" ואם הולכים עוד "פן יש בכך שורש פורה ראש ולענה".

רק שורש לא צריך הרבה יותר - זורעים שורש בארץ, והוא חלילה צומח ופורה - עד שיכול לפרות ולרבות ולמלא את כל העולם בראש ולענה!

ואיך נכיר אם הוא כזה סוג של פורה ראש ולענה?!

"והיה בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו שלום יהיה לי כי בשרירות ליבי אלך", מה הפירוש "והתברך בלבבו"? הלב דופק לו בקרבו כאשר שומע את הקללות, אך הלב מברך אותו מנחם ומרגיע את עצמו בתוך עצמו: "שלום יהיה לי". מהיכן מגיעה ברכה וכיצד מגיעה? "כי רצונו בשרירות ליבי אלך".

"למען ספות הרוה את הצמאה" כבר תראו לבד את הפשט הנורא בדברי הרמב"ן ומי שהוא בעל נפש ייבהל ויחרד מדברי הרמב"ן, כי כבר אינני ראוי לומר דברים קשים כאלו בפניכם.

האדמו"ר ליד הנהר. למדנו כי הלב הוא עולם מלא, קר וחם, קשה וקל, לב פונה, הולך, פורה, מתברך בלבבו וכו', לבבו פונה היום וכו' וכו' הלב כביכול יש לו רגלים, ידיים, יש בו עמקים - עשרה עמקים! יש בו הכל. ואם הוא פונה לצדי הדרך, התזוזה הזו של הלב הולכת עוד ועוד עד שישנו רצון ללכת לעבוד את אלוהי הגויים האלה.

מספרים כי בעיצומו של החורף ברוסיה אחד האדמו"רים פסע ליד הנהר הגדול הקפוא, הוא נעמד והביט זמן ארוך. הסתכל הרהר והביט שוב.

היו שם ילדים גויים שקצים ששיחקו על המים הקפואים, כמה מהם ציירו בקרח צורת שתי וערב הרבי המשיך להסתכל. התפלאו החסידים, והרבי הסביר להם את מחשבותיו מול הנהר הקפוא:

חשבתי לעצמי, מה קרה לנהר? ואיך הגיע עד הלום שהשקצים לאך מצייירים שתי וערב על הקרח?

הנה. בסוף הקיץ הנהר זרם בשצף. כאשר התחיל להיות קריר מעט אנשים מיעטו לבוא, אך עדיין היו שרחצו בנהר - באו לשחות. חלף עוד שבוע שבועיים, מי שהכניס יד כבר הרגיש כי המים קרים ממש, ואז הנהר כבר שמם. לא היו רוחצים כלל. אבל המים עדיין זרמו בכח. עוד שבועיים שלושה, המים כבר לא מפכים, אינם חיים, איטיים. השטף פסק. עוד שבוע, והנהר התכסה במין ברק דק על המים, כפור. אך עדין הכל רואים מים, נהר, מים קרים. לאחר שבועיים, כבר היה קרח על רום המים, ועדיין אפשר לשבור את הקרח ולחדור למים שתחתיו זורמים. אח"כ השכבה העליונה נעשית עבה וקשה, עד שמכסה אותם קרח בגובה מטר או מטר וחצי. אפשר לפסוע על הנהר, לדרוך ולרוץ, ואז גם באים השקצים ומצייירים שתי וערב". שתק הרבי וסיים:

"כך בדיוק התהליך בליבו של אדם".

"לבבו פונה היום" קרירות קלה מנשבת בליבו, לא מבחינים כלום. החברים, הידידים, לא רואים עליו כלום. והנה, חלילה, הקור גובר. עדיין הוא רחוק מאד מהשקצים, רק שהעיניים של הלב כבר רואות עקום. הקור של הלב הולך וגובר, מתקרר עוד ועוד, אט אט מתרחק, קר, קר. וי! עד שמגיע היום שיכולים לצייר על הלב... הוא קר קר עד שהשקצים יכולים לחקוק בו צלב, וי, וי.

"לא יאבה ה' סלוח"

ועל כך ממשיך הכתוב "לא יאבה ה' סלוח לו" וקשה להמשיך את המשך דברי הכתוב "כי אז יעשן אף ה' וקנאתו וגו'".

הכבוד וארון הקודש. בני הדור ההוא שהלכו אחרי ה' "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה", דור כזה גבוה שלא היה כמותו מעולם.

ולהם הוא אומר "פן יש בכך שורש פורה ראש ולענה שלבבו פונה מעם ה'" מדוע אני חושש כך? אל תתמהו שאני חושש מכאלו דברים (לאנשים גדולים כמוכם) כי אתם בעצמכם יודעים "את אשר ישבתם בארץ מצרים", סוף כל סוף ישבנו בארץ מצרים וכן עברנו בקרב גויים אותן האומות שנתנה רשות לעבור בהן, ואז הרי ראייתם "את שיקוציהם עץ ואבן כסף וזהב אשר עימהם". לכן אפשר לחשוש כי יש בכך שורש פורה ראש ולענה...

למדים אנו מה יכולה הסיביבה הרעה לעשות לבני אדם.

שמעתי עוד מהרבי שלי וכן שמעתי מהרב מבריסק בסגנון שונה מעט - אבל אותם דברים ממש, וכה אמרו: "ותראו את שיקוציהם ואת גילוליהם עץ ואבן אשר עימהם".

ראיתם שיקוצים וגילולים - פוי. הם היו בעיניכם שקץ ומיאוס. אמת. כך בפעם הראשונה שראיתם.

בפעם השנייה הנוספת, שפגשתם בהם בשיקוצים, כבר לא היו בעיניכם שיקוץ וגילול אלא כעץ ואבן "עץ ואבן אשר עימהם" כלומר? כלום. לא משוקץ ולא מכובד.

ובפעם השלישית, כבר נראו בעיניכם: "כסף וזהב"...

היינו שהתורה לא מציינת כאן שלושה סוגים של עבודה זרה - שיקוץ וגילול, עץ ואבן, כסף וזהב, אלא הכוונה לאותה עבודה זרה עצמה במבטים שונים. בתחילה היא מאוסה. אט אט מתרגלים. עד שהיא נראית ככסף וזהב, הפלא ופלא.

שלוש פעמים בוונציה

נכון שיושבים כאן תלמידי חכמים מכובדים ומה שאני רוצה להמשיך עתה, לא כל כך ראוי לומר בפניכם, אבל בכל זאת כיון שזה מעשה שהיה איתי ממש, אולי כדאי להזכיר בקצרה (ואין בכך "חציף עלי מאן דמפרסם חטאיו").

אין חכם כבעל הנסיון. בשנת תשט"ז כאשר נסעתי לראשונה לחו"ל. הפלגנו באונייה על הים, נסיעה ממושכת.

באחד הימים בשעות הבוקר, אני מבחין כי הנוסעים רצים ועולים על גג האונייה - על הסיפון. יצאתי גם אני אחריהם, כמעט כולם עלו ובידם משקפות, היו כאלו גם עם פוטו (=מצלמות) עמדו ליד הגדר, הסתכלו, הביטו ואפילו מחאו כפיים: "הנה! הנה!".

הסתכלתי גם אני וראיתי את וונציה:

בתים על הים. ומסביבם מים מלוכלכים. כאשר כל עשרים וחמש מטר הבחנתי כי מתנוסס שתי וערב. שיקוצים וגילולים. העיר וונציה.

לאחר אותה נסיעה כתבתי לחבר שלי מכתב בו ציינתי, כיצד עמדתי על הסיפון וממש לא הבנתי מה כל כך מתפעלים, נכון, כבר שמעתי כי ישנה עיר וונציה על המים, והנה גם ראיתי, ומה זה בסך הכל? מים מלוכלכים, צלמים ובתים כמו שיש בכל העולם, אלא שהבית אינו על היבשה מכל צדדיו אלא על קו המים. במקום כביש ומדרכה, ישנה סירה. וכי לא ראינו סירות מימינו? מה מתפעלים כל כך?!

כששבתי מחו"ל באותה נסיעה חזור, שוב הכל רצו, עלו על הסיפון. אם כולם רצים, אדם חושב לעצמו (בתת הכרה) כנראה שבכל זאת זה דבר מעניין במיוחד, עליתי גם אני, ומה ראיתי? בתים לבנים, וחשבתי לעצמי "מעניין, איך באמת הם עומדים על המים?" אך מיד הוספתי להרהר "טוב, נו, בסך הכל זה לא כלום. סך הכל דבר פשוט. בנו בתים על גבול המים", כך ממש חשבתי.

תשמעו, בפעם השלישית שהזדמן לי לחלוף בנסיעה על יד וונציה, היה זה לאחר כשלוש שנים, ממש כמו שאני אומר לכם, עליתי על סיפון האונייה אימצתי את העין לראות, ואפילו ביקשתי מאחד הנוסעים שיתן לי את המשקפת לראות בה... "כסף וזהב אשר עימהם" נורא ונפלא.

ואיך הגדולים הללו כבר ראו את הכל בתוך התורה, את כוחות הנפש של עיני האדם וליבו!

ולפיכך אמר להם הקב"ה, כביכול, אל תתרעמו שאני אומר פן יש בכך "איש או אשה". כי בתחילה געלה נפשכם מהשיקוצים אבל במשך הזמן חלילה מתרגלים.

אמר פעם הרבי שלי:

"ושבת עד ה' אלוֹקֵיךָ ושמעת בקולו" (ל א)

לפעמים הקב"ה מאיר לאדם את דרכו אפילו על ידי בעלי חיים!
בספר "עיני ה'" מספר הרב ד"ר מאיר וינקלר סיפור מדהים בענין זה:

דניאל אביר מתגורר באחד מפרוורי העיר בני ברק. חזית הבנין שלו פונה לעבר העיר המאוכלסת בצפיפות, אולם מאחורי הבנין משתרע שדה פתוח, רחב ידיים. דניאל אוהב את מיקומו של ביתו, המשלב את היתרונות הטמונים במגורים בקרב קהילה דתית גדולה, יחד עם המרחבים של השדות הסמוכים. אחת הסיבות לכך שדניאל מעדיף את המרחבים הללו, היא שהם נוחים לו ולחית המחמד שלו. דניאל לא מגדל בביתו כלב או חתול. יש לו תוכי גדול, ירוק כנף ופטפטן! אמנם, בדרך כלל לא תמצאו חיות מחמד בבתי דתיים, ובוודאי שלא תוכים, אולם דניאל אוהב ציפורים מכל הסוגים. וכאשר מתגוררים בבית בקצה העיר, פחות אנשים עלולים להיות מוטרדים מפרצי הקרקורים הרעשניים, התוקפים את התוכי לפעמים.

כאשר רכש דניאל את התוכי שלו, הוא החליט ללמדו מלים או ביטויים שיתאימו לסיביבה הדתית בה הוא גר. לאחר אילוף ממושך וסבלני, למד התוכי לומר "גוט שאבעס" ו"שמע ישראל", ובתשובה לשאלה: "מה שלומך?" היה משיב: "ברוך ה'!"

מדי פעם הוטרדו אמנם, שכניו של דניאל מקרקוריו של תוכי, אולם ההנאה שנגרמה לילדי השכונה מן הציפור המשעשעת, פיצתה אותם על המהומה והרעש.

יום אחד, עלה דניאל על גג ביתו, לבדוק את דוד השמש שלו. זרם המים נחלש לאחרונה, ודניאל רצה לחסוך את התשלום לטכנאי, והחליט לנסות ולתקן את התקלה בעצמו.

הוא עמד על הגג, והתוכי יושב על כתפו כרגיל. בעוד התוכי מקרקע בקול: "ברוך ה'! גוט שאבעס! שמע ישראל!" ניגש דניאל לביצוע מלאכת התיקון, בשיטת "עשה זאת בעצמך".

בעוד הוא מתעסק עם צינורות המים, פרץ לפתע זרם מים רותחים, והקפיצו לאחור.

הוא אמנם היה זריז דיו כדי להינצל מכוויות, אולם התוכי נבהל כהוגן, והתעופף הרחק מן המקום. במרחק של קילומטר וחצי בערך, במגרש כדור רגל שומם, צנח התוכי, המום ומטושטש.

באותה עת, פסע לו נתנאל אלחנן לצד המגרש, כאשר הבחין לפתע בערימת נוצות בצבע ירוק עז. הוא התקרב כדי לבדוק במה מדובר, ונדהם למראה התוכי, שהיה אמנם חי, אך חלש מאוד. נתנאל הוא אדם עדין וחובב טבע מטבעו, ומיד החליט לקחת את התוכי לביתו, ולטפל בו עד שיתחזק. המחשבה השניה שהתעוררה בו היתה: כמה ישמחו ילדיו הקטנים למראה התוכי. ללא היסוס, אסף דניאל בידו את התוכי התשוש, ולקחו לביתו.

לאחר מספר ימי טיפול מסור בבית משפחת אלחנן, התחזק התוכי, ולקראת סוף השבוע שב לקרקע במלוא הבטחון. חלפו שבועיים נוספים, והוא החל "לדבר".

בוקר אחד, החל התוכי קורא בקול: "שמע ישראל ה' אלוֹקֵינו ה' אחד!" נתנאל לא האמין למשמע אזניו. הוא עצר על מקומו. האמנם קראה הציפור קריאת שמע? שאל את עצמו. לאחר מספר דקות קיבל את תשובתו.

התוכי שב על דבריו. ובכן, הוא לא טעה! הציפור אמנם קראה קריאת שמע!

לאחר שלושה ימים של קריאות אלו, הרגיש נתנאל שהוא המום. "אלישבע", פנה לאשתו, "האם חשבת על כך שאפילו אני לא קורא קריאת שמע – והנה לפני יצור – ציפור – הקוראת קריאת שמע כל יום!"

נתנאל לא יכול היה להרגע. למרות שלא היה דתי, ומעולם לא היה דתי, ידע מספיק כדי להכיר את מילות קריאת שמע. והמחשבה שציפור אומרת אותן הטרידה אותו ולא נתנה לו מנוח. לבסוף, אמר לאלישבע שהוא חושב להתפלל שחריית בבית הכנסת המקומי, כדי לומר קריאת שמע בבוקר. (לעתים השתתף בתפילות, וכך ידע שקריאת שמע נאמרת בכל יום.)

אדם יכנס לחנות של כלי עבודה, ברזל ומתכת ויבקש: תמכרו לי אפרסקים ותפוחים" וכי הוא בר דעת?! כי הנכנס למקום לרכוש דבר עליו, לדעת אם כאן בכלל המקום למבוקשו. הגביה הרבי שלי את קולו: אנו באים לבית הכנסת לבקש סליחה מהקב"ה, נכנסים לחנות לבקש, ושמא כאן לא השעה ולא הזמן לבקש סליחה, מי אמר לך שמקבלים כאן סליחה, אולי אתה בכלל אלו שנאמר עליהם "לא יאבה ה' סלוח לו" נכנסת לכאן בטעות... אולי אתה!

כבר אמרתי, הלוואי שהיו מעוררים אותי ומדברים באוזני, והנה אני הוא האומר מוסר לפניכם, כואב לי, אך כבר התנצלתי שהכל מרבותי ולא מעצמי...

ובזאת נסיים בדבר נפלא:

הנקודה הטהורה של היהודי

"מי כעמך ישראל!" דווקא כאן מגלים בפסוקים כי אין לנו את הכלים להעריך מה הוא לב של יהודי!

שהרי התורה עוסקת כאן ביהודי החושב "שלום יהיה לי" שמעתי את כל הקללות ולא נורא, "בשרירות לבי אלך וכו'" קר כקרח. ובכל זאת התורה סבורה שאם היא תאיים עליו ותזהירו "לא יאבה ה' סלוח לו" הוא יפחד. הוא יחזור בו, כי יותר אינו מסוגל. הוא מזדעזע מעצמו: "וכי לא תהיה לי סליחה מהקב"ה?!" עד כדי כך? אני מוכרח להשתנות ולעזוב את דרכי" בפנימיותו של היהודי טמונה יראת השמים הזו.

לדוגמא מהימים הללו, הנה חודשים רבים אנשים חושבים: שלום יהיה לנו וישנים בהבלי הזמן. לא רוצים לחשוב על משהו רע, אבל כאשר מגיעים ימי האלול או לקראת ראש השנה ויום כיפור, מתחילים לפחד. היכן היית עד היום? עד היום פשוט לא חשבת על סליחה ומחילה, אבל כאשר מבקשים מה' שיאמר לנו סלחתי, חוששים: מי יודע אולי אין לי סליחה, ופחדים.

נפלא מאד. גיוואלדיג.

אמרנו מי כעמך ישראל! אני יכול לספר לכם עובדה שעדיין מצלצלת באוזני למרות שחלפו מאז שבע עשרה שנה (בתשכ"א) כשראיתי איך אפילו רשעים שבך יש בהם ריח יהודים!

בליל יום הכיפורים הלכנו יחד בחזרה מהתפילה, משיבת חברון - לשערי חסד.

היה שקט ברחוב. אתם יודעים כי השקט שורר ברחובות בליל יום כיפור, זהו לילה כמעט יחיד מכל לילות השנה. הקב"ה שולח לעולמנו יום כזה מלא השפעה של קדושה, אך הנה כאשר הגענו לא רחוק מכיכר הדוידקה, שמענו שירה שבאה מרחוק. שרים? מי שר? ועוד שירה בתערובת!?

פסענו הלאה בדרכנו דרך מחנה יהודה, לכיוון שערי חסד, והתקרבו למקור השירה, שומעים את השירה: "מה נשתנה הלילה הזה?" אחד שר וכולם אחריו:

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, שבכל הלילות אנו אוכלים שתי כיכרות והלילה הזה איננו אוכלים כלל?!"

כי היום - יום הכיפורים."

שבכל הלילות אנו רוקדים והלילה לא?

"כי יום כיפורים היום". כך המשיכו לפרט חטאים ועונות שהלילה הזה, לא. "כי יום הכיפורים". אחד שר והכל אחריו בשרי ובזמור...

בתחילה נדהמתי, אבל ברגעים שאח"כ אמרתי לעצמי: ריבונו של עולם, כזה כל נדרי אצל כאלו עמי הארצות - שווה משהו בכל זאת. הם הרי בורים שאינם יודעים מאומה ועם זאת יום הכיפורים שווה בליבם - כל נדרי הלזה גם כן עולה לפני כסא הכבוד, כי בוודאי שגם את אלו הקב"ה לא יעזוב - "כי לא ידח ממנו נידח" אף הם אולי יזכו ל"ושבת עד ה' אלוֹקֵיךָ!" אם יהודי נאחז אפילו במשהו קל ביותר - בפירור. "אם יהיה בקצה השמים משם יקבצך ומשם יקחך" את אותו לב של יהודים אלו. ה' רואה.

שנזכה! שנתקרב לה' לתשובה שלימה וגאולה קרובה. "ושבת עד ה' אלוֹקֵיךָ

ושמעתי בקולו".

(להגיד)

להפתעתו, לא רק שאלישבע הסכימה לכך, היא בהחלט עודדה אותו. "כמובן שעליך ללכת!" אמרה, "התוכי יכול לומר 'שמע' בבית, אבל רק יהודי יכול לכת לבית הכנסת"

ואמנם, נתנאל הלך לבית הכנסת, והרגיש שם כל כך טוב, עד שהחליט לשוב למחרת.

תוך זמן קצר, הפך לאחד מן התפללים הקבועים במנין של הבוקר. לבסוף, החל נתנאל להרגיש מבוכה כאשר הסיר את הכיפה מעל ראשו בתום התפילה, לאחר צאתו מבית הכנסת. יום אחד השאיר אותה על ראשו, ושוב – להפתעתו – ביטאה אלישבע את הסכמתה.

וכך, בהדרגה, החליטו השניים לסעוד סעודת ליל שבת עם המשפחה, כולל נרות דולקים וקידוש. מנהג זה הוביל אותם לרצות לשמור שבת כהלכתה, ולבסוף להרחבת ידיעותיהם ביהדות.

צמאונם לדעת עוד ועוד הביא את משפחת אלחנן לסמינר של "ערכים" לזוגות צעירים. עבורם, חיזק הסמינר את המחוייבות אותה חשו עוד קודם לכן. בסמינר הושמעו הרצאות שונות מפי צוות "ערכים", וכן התקיימו סדנאות שונות, אותן ניהלו מתנדבים מקומיים. אחד מהם היה דניאל אביר.

במהלך ההפסקה הקצרה, הסתובב דניאל בין המשתתפים וערך היכרות קצרה איתם. הוא הציג עצמו בפני כל אחד, וכאשר נתקל במישהו מן הסביבה, הזכיר את התוכי שנעלם לו. "האם ראית במקרה תוכי ירוק? לפני מספר חודשים נאבד לי..."

כאשר שמע נתנאל את דניאל שואל אנשים על התוכי, הבין מיד שבודאי זהו התוכי החדש "שלו". הוא לא אמר לדניאל דבר, משום שלא רצה להחזירו, אך יחד עם זאת בירר והשיג את שמו וכתובתו של דניאל.

למחרת, שוחח נתנאל עם רב בית הכנסת שבשכונתו.

"כבוד הרב, האם עלי להחזיר את התוכי? כולנו מחבבים אותו כל כך, ואשתי ואני קשורים אליו במיוחד, משום שדרכו מצאנו אתה דרך חזרה ליהדות".

הרב התיישב והסביר לו באורך רוח כי השבת אבידה הינה מצווה גדולה מן התורה (דברים כב: א-ג). "בתקופה זו הנך לומד ומתחזק בקיום המצוות, ולכן" הטעים הרב, "עליך להתייחס לכך כהזדמנות נפלאה לקיים מצוה חדשה.

בנוסף לכך", הוסיף הרב ואמר, "ציפור זו היא שהביאה לכך שכל בני משפחתך חזרו בתשובה. האמנם אין זה מן הצדק שתקיימו את מה שהתורה מלמדת אתכם, ותשיבו את התוכי לבעליו החוקיים?"

נתנאל הסכים. למחרת, הביא את התוכי לדניאל, והסביר לו את השתלשלות העניינים.

דניאל שמח מאוד על כך שהתוכי והשב לו, אך יותר מכך שמח כאשר נודע לו מה הספיק התוכי שלו לבצע בתקופת היעדרו.

"ידעתי שזה רעיון טוב ללמד את התוכי שלי קריאת שמע", אמר לנתנאל בסיפוק, "אך מעולם לא חלמתי עד כמה טוב הוא הרעיון!".

(לאור הנר)

כך דרכו של היצר הרע

"ואם יפנה לבבך ולא תשמע, ונדחת והשתחווית לאלהים אחרים, ועבדתם" (דברים ל, יז), פרש רבנו יצחק קארו זצ"ל [דור מרן ה"בית יוסף" זצ"ל] שעברה גוררת עברה (אבות מ"ד מ"ב), ומפנית לבבך, שלא תשמע לדברי התורה, תתן מקום ליצר הרע להדיחך. ובודאי ידיחך, כי התבלין שבראתי ליצר הרע הוא התורה (קדושין ל ע"ב), כמו שאמר: אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש, אם אבן הוא נמוח ואם ברזל הוא מתפוצץ (סכה נב ע"ב), ואתה פנית לבבך מלשמוע, ידיחך. ונדחת" מעט, ותבוא לבסוף להשתחוות לעבודה זרה ולעבדה.

ועל כיוצא בזה אמרו (שבת קה ע"ב) שהמקרה בגדיו והמשרב כליו והמפזר מעותיו בחמתו יהא בעיניך כעובד עבודה זרה, שכך דרכו של היצר הרע, היום אומר לך עשה כך ולמחר אומר לך עשה כך עד שאומר לך עבוד עבודה זרה והולך ועובד.

והוא על הדרך: "כי יסיף על חטאת פשע" (איוב לד, לז) ופסוק: "הוכח תוכיח את עמיתך" (ויקרא יט, יז) [שדרשוהו: אפילו מאה

פעמים (ערכין טז ע"ב). ובאורו שאם תראהו עובר עברה קלה, דע שיגיע ממנה לחמורה יותר, ותוצרך להוכיחו שוב ושוב], ופסוק: "הי משכי העון [בחבלי השוא, וכעבות העגלה חטאה" (ישעיה ה, יח), שדרשוהו (סכה נב ע"ב) שיצר הרע דומה בתחלתו לחוט של עכביש, ולבסוף לכבל עבה של עגלה]". עד כאן דבריו.

ואספר – המתרחקות בין גרמניה לפולניה גאתה בערב מלחמת העולם השנייה. גרמניה דרשה את העיר דאנציג, שהייתה מובלעת פולנית בתוך גרמניה. מוקפת משלוש רוחותיה. פולניה סרבה. אנגליה וצרפת עמדו לצדה. גרמניה הציבה אולטימטום. מי יודע מה ילד יום. היטלר האשים כדרכו את היהודים שהם מחרחרי המלחמה והם המסיתים את הפולנים, ולפולנים הרי לא חסרה שנאת היהודים גם בלעדיו –

הכלל, ראש הישיבה, הגאון רבי אברהם יפה'ן זצ"ל, נגש אלי. אמר: "אין לחם, ואם אין קמח אין תורה. המאפיות היהודיות הבטיחו לספק לחם לישיבה, אבל איני יכול לשלוח בחורים להביאו, כי הגויים עלולים לעשות כעת שפטים ביהודי שיראה ברחוב. אתה נמוך, ויכול להתחזות כנער צעיר ולא יגעו בך לרעה. לך אל המאפיה היהודית, ותבקש שימלאו שקך בלחם, כהבטחתם".

יצאתי לדרך, וניתן היה לחוש את המתח באויר. שאלתי גוי עובר אורח מה הענין, ואמר: "בכרך המרכזית מעבר ברמקול נאומו של נשיא פולין, תשובתו להיטלר. בעוד חמש דקות יתחיל השדור, וכולם מתוחים" –

האם הנשיא הפולני יקבל את האולטימטום הגרמני וסכנת המלחמה תחלוף, או שידחה את הדרישה למסור את דאנציג.

הכל נהרו לככר, ונסחפתי גם אני. וברמקול נשמע קולו של הנשיא: "אזרחים יקרים! הקנצלר הגרמני דורש את דאנציג, ואם לאו מאיים הוא במלחמה. ויודע אני מה פשרה של מלחמה. מחיר דמים, תרתי משמע.

אילו משוכנע הייתי שדאנציג היא כל מבוקשו, הייתי מסורה. יש לנו עיר נמל חלופית. אבל יודע אני שאינו יודע שבעה. הוא רוצה את ורשה, דאנציג זו רק התחלה. כבר ימצא את האמתלה. אז מדוע נותר ונותר ולבסוף נלחם על עיר הבירה – נלחם כבר עתה!"

היה זה הנאום שבו החלה המלחמה.

המאפיה היתה סגורה, כי בעליה הלכו לשמוע את הנאום הגורלי. להשאר ברחוב היה מסוכן, ושבתי לישיבה בידיים ריקות.

בידיים ריקות? לאו דוקא –

אמרתי: לחם לא מצאתי, אבל כתחליף הבאתי שיחה מוסרית!"

"שיחה מוסרית? היכן שמעת אותה, וממי?"

בככר, בשדור חי, מנשיא פולין!"

צחקו, אבל הייתי רציני. הלא היצר הרע בא בדרישות צנועות. דאנציג, בסך הכל. אבל החכם עיניו בראשו, ויודע שהיום אומר לו עשה כך ומחר עשה כך עד שאומר לך ועבוד עבודה זרה, עד שהמערכה נטשת על ורשה.

וכבר אמרתי, שעל כן נאמר: "לפתח, חטאת רבץ" (בראשית ז, ז).

רובץ הוא, אבל אם יפתחו בפניו את הפתח, ירחיבו ויכבוש הכל. וכמו שמצינו באלישע בן אבויה, אדם גדול שהתנפץ כליל. ושאלו בגמרא מה היתה תחלתו. וגלו שספרי מינים נשרו מחיקו וזמר יוני נשמע מפיו. ודאי שעין בהם כדי לדעת מה להשיב, והזמר היוני היה פשוט קליט ומשמח. וברש"י, שהיה עליו להמנע משום אבלות בית המקדש. וזה כבר "פתח" שעלול להביא בקצוץ בנטיעות חלילה!

כך פרשו בנובהרדוק את דברי הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ה ה"ב) שיכול כל אדם להיות צדיק כמשה או רשע כירבעם בן נבט, שגם צדיק כמשה עלול להדרדר עד לתהום ירבעם בן נבט. שהיר ירבעם עצמו תורתו אין בה דופי (סנהדרין קב ע"א), ולאן הדרדר!

וזהו שאמר (סכה נב ע"א) שהיצר הרע נדמה לרשעים כחוט השערה, ולצדיקים כהר. ומה הוא באמת? כחוט השערה הוא. מבקש לפרוץ פרצה כחוט השערה, אבל החכם עיניו בראשו ורואה את הנולד, שפרצה זו תתרחב כהר, ונמנע מלפרוץ אף כחוט השערה!

עכשיו כדאי להזכיר שוב את הספור מן הגמרא (נדרים ט ע"ב). הזכרנוהו לעיל (במאמר: החיים והטוב) ועמדנו בו על נקודה אחת. נעמוד עתה על נקודה נוספת.

אמר שמעון הצדיק: פעם אחת בא נזיר מן הדרום, יפה עיניים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים, והנזיר חייב לגלח שערותיו במלאות נזירותו.

אמרתי לו: "בני, מה ראית להשחית שערך זה הנאה?"

אמר לי: "רועה הייתי לאבא בעירי, והלכתי למלאות מים מן המעיין, ונסתכלתי בבואה שלי, ופחז עלי יצרי, ובקש לטרדני מן העולם. אמרתי לו: רשע, למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך, במה שהוא עתיד להיות רמה ותולעה, הריני נודר שאגלחך לשמים!"

מיד עמדתי ונשקתיו על ראשו. אמרתי לו: "בני, כמוך ירבו נוזרי נזירות בישראל!"

ואיני מבין – רואה נערים רבים המחמירים ומביטים בראי לראות אם התפילין בין עיניהם ולמעלה מעקרי השערות, ומעולם לא שמעתי צרחה: "רשע! מבקש אתה לטרדני מן העולם!"...

ובצדק כי מה רואים הם, בסך הכל? פרצוף מוכר, נאה למדי –

ממה הזדעזע אותו נזיר? ראה בבואתו, התגאה בשעריו, אז מה?!

אבל היה חכם הרואה את הנולד, והבין שניצוץ גאווה זה עלול להתלהט ללהבה אם לא יכבהו מיד, ומ"פתח" צר זה עלול הוא להטרד מן העולם – ונחרד!

(והגדת)

ושבת עד ה' אלקיך

היום הילולת החפץ חיים רבינו ישראל מאיר הכהן ב"ר אריה זאב זצ"ל ונזכיר מה ששמעתי מרבי דוד פוברסקי זצ"ל בשם החפץ חיים שפעם אחת ישב בחודש אלול בהתבוננות עמוקה, וכשנתעורר מהמחשבות אמר ע"פ המדרש 'התנערי מעפר קומי' אמר רב אחא כהדא תרנגולתא דמנערא אגפא מן קטמא. כשהתרנגולת מחפשת אוכל, היא נכנסת בתוך העפר והאפר, לחפש תולעים וכו', ומתלכלכים כל נוצותיה, ואם היו רוצים לנקות את הנוצות הרבים שלה, כמעט בלתי אפשרי להרים כל נוצה ולנקות בין נוצה לנוצה, ומתחת לכל נוצה, כמעט בלתי אפשרי רק עם מכות קשות שאז תהיה טריפה כמרוטת לחי, אך כשהתרנגולת רוצה להתנקות היא עושה את זה ברגע אחד, היא מתרוממת ומתנערת מעפר, ברגע אחד כל הלכלוך נופל. אם היינו צריכים לנקותה בעצמינו, זה היה כמעט בלתי אפשרי.

זה שאמר רב אחא, כהדא תרנגולתא, ברגע אחד מתנערת ומתלבנת. זה שאומר לנו הנביא שעדיף שאנחנו נתנער בעצמינו ונטהר מעשינו, כי ה' ירחם אם נחכה שהקב"ה יטהר אותנו, הרי כבר קראנו בשבת פ' כי תבא, בקדחת ובמגערת ובמהומה, משוגע ולב רגז רח"ל, שזה כואב מאד, כמעט לא יוצאים מזה חי, כולי האי ואולי נשוב בתשובה, אך כשאנחנו נתנער בעצמינו ברגע אחד, יצאנו מרע לטוב כהרף עין.

והנה חלקו הראשונים מתי קבלנו חומש דברים, דעת הרמב"ן שכבר שמע זאת משה רבינו בהר סיני, אך לנו אמר את החומש הזה רק בשנת הארבעים במדבר, אך דעת הרדב"ז שמשנה רבינו לא היה כובש את נבואתו, אם אמר לנו עכשיו, סימן שקיבל עכשיו את הנבואה הזאת. (וצ"ע ליישב דברי רש"י בפ' בהר).

והנה מצות התשובה נאמרה בפרשתן נצבים, ארבעים שנה לא ידעו שיכולים לשוב בתשובה, ופי' הח"ח, אתם נצבים היום כולכם, פרש"י כשאמר משה צ"ח קללות, נתכרכמו פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו. לכן אמר להם משה אתם נצבים היום כולכם, הנה אלמד אותכם כעת מצות התשובה, שיכולים לשוב להשי"ת בלי קללות ובלי מכות, לא מגערת ולא משוגע ולא לב רגע, רק 'השיבו וחיו'. 'ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו', וכמו התרנגולת שמתנערת ברגע אחד ומתטהרת.

כמו שאמר הח"ח לומר לבני ישראל 'תשובה אינה דוב', כמו שאמר לנו משה רבינו בפרשתן על מצות התשובה, 'לא בשמים היא, לא מעבר לים היא, כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו' בפיך היינו לומר חטאתי עויתי ופשעתי, בלבבך הוא החרטה, ולעשותו הוא קבלה מכאן ולהבא. כל מצות התשובה לוקח חמש שניות. וזה מצות עשה.

וכתוב בדרשת חת"ס ובספ"ה ק שזהו החילוק בין ר"ה ליוה"כ, כי ביוה"כ נכנסים בין הנוצות ומחפשים על חטא על חטא וכו', אך בר"ה לא מפרטים חטאותינו, אלא כתשובת התרנגולת, מתנערים ואנו לבנים לגמרי. נכנסים לדרך חדשה. ואפי' ביוה"כ כבר אמר החידושי הרי"ם שיאמרו על חטא במהירות גדולה, והעיקר הוא 'אתה הוא מלך אל חי וקים', שאדם מתנער ואומר, מי בלבב אותי כל השנה, היצר הרע, הרי יש לך מלך העולם, ואני מקבל עול מלכותו בהתחדשות. אך לא ידקדק בשחרות על חטא, רק להתנהג כמו שהוא תרנגולת.

תיכף אח"כ לקיים 'לבשי בגדי תפארתך עמי' כי צריך לרחוץ עצמו בסבון לגרד את הלכלוך שעסק איתו לנקותו, אך כשהתרנגולת מתנערת ברגע אחד מכל העפר, יכולה ללבוש כתר ולבוש נקי, כי ברגע אחד יצאה משחרות ללובן. וכן אמר המשורר רבי שלמה אלקבץ, התנערי מעפר קומי, ותיכף ומיד 'לבשי בגדי תפארתך עמי' ועי"ז יבא משיח 'קרבה אל נפשי גאלה'.

כי אם שבים בתשובה ע"י יסורים וקללות ח"ו, הרי לוקח הרבה זמן עד שמתקרבת הגאולה, יש שם לכלוך רב, אך כשמתנערים, קרבה אל נפשי גאלה, ברגע אחד יוכל לבא משיח צדקנו ברחמים.

(הגרמ"י רייזמן)

"את לבבך ואת לבב זרעך" (ל' ו')

'את לבבך ואת לבב' ראשי תיבות אלול. אחת הבעיות הגדולות שלנו בחודש אלול מוצאת את ביטויה בכלכל הגדול השורר אצל יהודים רבים ובהם בני עליה, בכל מה שקשור לענין התשובה באלול.

יש כאלה שבימי חרותם קיבלו על עצמם קבלות רבות, ולאחר כמה שנים - משראו שהם אינם מצליחים לאחוז בהן, נטשו את הכל, והתייאשו מעצמם. הם ממשיכים לשהות בין כתלי בית המדרש, ממשיכים להימנות על המתמידים הגדולים, אבל יראתם מהם והלאה. וכל זאת משום שלא ידעו לאחוז בדרגה האמיתית שלהם, ולווסת את הקבלות על פיה. כתוצאה מכך נוצר בקרבם בלבול עצום, עד שהם לא יודעים כלל מה היא התשובה האמיתית המתאימה להם, מהיכן להתחיל, ובמה לסיים; וממילא, כאשר מגיעה נקודת המבחן, הם מתייאשים ומשליכים את הכל מאחרי גווים.

בתחילה הם ביקשו להשתלט על הכל, וקיוו שבתוך זמן קצר תהיה בידם אפשרות להעפיל אל הפסגה הגבוהה ביותר. אולם כאשר גילו שאין הדבר עולה בידם, והמשימה אינה כה פשוטה כפי שחשבו, לא עבדו על פי 'כללים מסודרים', ואיבדו את הכל.

משל למה הדבר דומה, לאדם שהיה בעל חוב גדול, ועשרות בעלי חובות התדפקו על דלתותיו יומם ולילה ושטרות החוב בידיהם, ותבעו ממנו להשיב את הכסף המגיע להם. והוא, היה בידו להחזיר רק לכמה בודדים. מרוב הדפיקות בדלת, לא ידע כבר האיש את עצמו, וביקש להשליך הכל, ולברוח אל מעבר לים. עד שבא יהודי חכם ודיבר על ליבו, באומר 'אם תברח - ישיגוך בעלי החובות גם בחו"ל, וממילא לא תרוויח מאומה'.

ישב האדם החכם ההוא, ולקח דף ועט, ורשם את כל החובות שהוטלו על גבו של חברו, אחד לאחד.

ויהי כאשר תמה הרשימה, פנה אל בעל החוב, ויאמר לו: בוא ונעשה סדר ברשימה זו, מה הוא החוב הדחוף ביותר, ואת מי אפשר 'להזיז' לחודשים הבאים. הוא שכנע גם את הנושים שרק בצורה כזו יש להם סיכוי לקבל אי פעם את כספם, ולכן מוטב יהיה לו ימתינו תקופת מה, עד להתאוששותו של בעל החוב, ואז יוכלו גם הם ליהנות מהחזרת החוב.

זו העצה היעוצה למי שהתבלבל ואינו יודע במה להתחיל בענין התשובה בחודש אלול, עד שמרוב בלבול הוא זורק את הכל. ראשית, הוא צריך לדעת שאין זה המקום ואין זה הסימן להתייאש, כמו שמובא ב'שער הציון' (סימן תרכ"ב): "כי האדם חושב כמה פעמים לייאש א"ע שאין יכול לתקן בשום אופן, ועי"כ יתנהג תמיד באופן אחד, ואם יגזור עליו הקב"ה למות, ימות. "אבל טעות הוא, שסוף דבר יהיה כל מה שהקב"ה רוצה מנפשו שיתקן, מוכרח הוא לתקן, ויבוא עוד פעם ופעמיים לעוה"ז, ובעל כרחו יוכרח לתקן. "וא"כ למה לו כל העמל, למות ולסבול חיבוט הקבר, ושאר צרות, ולחזור עוד הפעם. "וראיה מיוונה, שהקב"ה רצה מאתו שילך וינבא, והוא מיאן בזה, ונס לים, מקום שלא ישרה עליו עוד השכינה לנבאות, כידוע. וראינו שנטבע בים ונבלע

לחלוטין ותתפור חליפה חדשה מאותו בד, ובדיק באותה גזירה שתפרת את הראשונה, ותביא אותה שוב לידי הפריץ.

החייט הביט ברבי ולא יכול היה להאמין שהוא שומע את הדברים יוצאים מפיו. הוא כבר היה בטוח שגם הרבי שוחק למשבתו...

אבל הרבי חזר על דבריו בשנית 'לך ועשה כדבריי ותראה שלא תפסיד' אמר.

בלית ברירה חזר החייט לביתו, ועשה כדבריו של הרבי, ובתוך ימים אחדים הביא את החליפה 'המחודשת' לארמונו של הפריץ.

וראה זה פלא, כדבריו של הרבי כן היה. הפריץ התלהב עד מאוד מהחליפה, ולא גמר לשבח את החייט היהודי על כישוריו המיוחדים, ואף קרא לאשתו ולבני ביתו שיראו את החליפה ברוב הדרה. 'בדיק לחליפה כזו ציפית' אמר בהתפעלות, ושילם לו על כך בטבין ובתקילין.

עכשיו חזר החייט אל בית מדרשו של הרבי, ושאלו לאמר, ילמדנו רבינו מה שונה החליפה הראשונה מן השנייה?

השיב לו הרבי: הפסוק אומר 'ולענוים יתן חן', לכן בחליפה הראשונה שתפרת והתגאית בה בפני כל חבריך ומכריך, והוצאת את העינים לכולם, לא מצאת חן בעיני הפריץ, וממילא גם חליפתך לא מצאה חן בעיניו, והוא סילק אותך בבושת פנים. ברם, כאשר נפשך היתה שפלה, והתנהגת בענווה, ובצורה זו תפרת לו את החליפה, הרי הקב"ה נתן את חניך בעינו והסוף היה טוב. וזו גם הדרך לתשובה.

(עלינו לשבח)

הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך (לא, יב)

בגמרא (חגיגה ג, א) "תנו רבנן מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר (בן) חסמא שהלכו להקביל פני רבי יהושע בפקיעין, אמר להם: מה חידוש היה בבית המדרש היום? אמרו לו: תלמידך אנו ומימיך אנו שותין. אמר להם: אף על פי כן, אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש, שבת של מי היתה? שבת של רבי אלעזר בן עזריה היתה, ובמה היתה הגדה היום? אמרו לו: בפרשת הקהל. ומה דרש בה? הקהל את העם האנשים והנשים והטף, אם אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה באין? כדי ליתן שכר למביאייהן. אמר להם מרגלית טובה היתה בידכם ובקשתם לאבדה ממני"

מה היתה כוונתו של רבי יהושע "מרגלית טובה היתה בידכם וכו'?" כתב בספר **משך חכמה** עפ"י הגמ' ירושלמי בסוף פ"ק דיבמות (ח, ב) "ראה את רבי יהושע וקרא עליו (ישעיה כח) את מי יורה דעה. זכור אני שהיתה אמו מולכת עריסתו לבית הכנסת בשביל שיתדבקו אזניו בדברי תורה" לכן אמר ר' יהושע ובקשתם לאבדה ממני, שלו יאות המאמר כמרגלית טובה לבעליה שגם אמו עשתה כן.

בספר ציוני תורה כותב: המפרשים נתקשו במאמר חז"ל זה, שאם כוונת התורה היא כדי ליתן שכר למביאייהם בלבד, יכול היה לצוות שיביאו איתם עצים או אבנים, וגם אז יהיה שכר למביאייהם?

ועוד קשה, שהרי מביאייהם כבר מקבלים שכר על עצם ביאתם? והיה צריך לומר "לכפול" שכר, שיקבלו שכר גם על מה שהביאו את הקטנים?

ואפשר לתרץ בדרך רמז, בהקדם מאמר חז"ל (מדרש רבה שיר השירים א, כג) "בשעה שעמדו ישראל לקבל התורה, אמר להם (הקב"ה): אני נותן לכם תורתני, הביאו לי ערבים טובים שתשמרוה ואתננה לכם. אמרו: אבותינו עורבים אותנו, אמר להם הקב"ה אבותיכם יש לי עליהם, אברהם יש לי עליו שאמר (בראשית טו) במה אדע, יצחק יש לי עליו שהיה אוהב לעשו ואני שנאתיו, שנאמר (מלאכי א) ואת עשו שנאתי. יעקב שאמר (ישעיה מ) נסתרה דרכי מה'. אלא הביאו לי ערבים טובים ואני נותנה לכם, אמרו לפניו: רבש"ע, נביאינו ערבין לנו, אמר להם: יש לי עליהם, שנאמר (ירמיה ב) והרועים פשעו בי וגו', וכתוב (יחזקאל יג) כשועלים בחרבות נביאיך ישראל היו, אלא הביאו לי ערבים טובים ואתננה לכם, אמרו: הרי בנינו עורבים אותנו, אמר הקב"ה הא ודאי ערבים טובים, על ידיהם אתננה לכם, הה"ד (תהלים ח) "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז", ואין עוז אלא תורה שנאמר (שם כט) ה' עוז לעמו יתן, בשעה שהלוה נתבע ואין לו לשלם מי נתפש, לא הערב? הוי מה שנאמר (הושע ד) ותשכח תורת אלקיך אשכח בניך גם אני וכו'"

בדג, והיה שם במעיו כמה ימים, ולפי הנראה בודאי לא יכלו להתקיים דברי הש"י, ומ"מ ראינו שסוף דבר היה שרצון הש"י נתקיים, וילך וינבא. "כן הוא האדם בעניניו, וזוה שאמר באבות ואל יבטיח יצרך שהשאלו בית מנוס לך שעל כרחק אתה נוצר וכו'". עכ"ל דבריו הנפלאים של החפץ חיים ב'שער הציון'.

הצעד השני שבו יש לנקוט, הוא, לעשות את חשבון נפשו על ידי שירשום לעצמו את כל החטאים שעשה, ובתחילה ירשום הכל, בלי סדר מסוים, כל מה שנראה לו שצריך תיקון, וכל דבר המעיק עליו, ולא יבהל מהרשימה הגדולה. אחת הדרכים המובילות באופן ישיר אל התשובה היא ההליכה בדרכי הענווה. אדם שאינו מתגאה ואינו מתפאר על אחרים, שערי התשובה פתוחים בפניו.

וכבר המליצו ואמרו על כך, שהמילה 'אלול', מכילה את המילים 'לא' ו'לו', ללמדנו שאם תהיה 'לא' כלומר שלא תאחזז מעצמך יותר מדי, אזי תהיה שייך 'לו', להש"י. וכמה שתהיה יותר 'לא' תהיה יותר שייך 'לו'.

הענווה מביאה את האדם למציאת חן בעיני אלוקים ואדם.

סבי ע"ה ר' אברהם יעקב בולימובסקי ז"ל, היה נוהג לספר לי פעמים רבות בימי ילדותי מעשה שהיה בימיו של רבי בונם מפשיסחא, והדברים עשו עלי רושם רב.

וכך סיפר: בפשיסחא גר יהודי שהתפרסם בחייט מוכשר, וכמי שמוציא בגדים נאים מתחת ידיו. רבים מאנשי הקהילה היהודית וגם בכירי האצולה מבין הגויים הזמינו אצלו חליפות, והכל יצאו מרוצים, ושיבחו את מעשי ידיו של החייט היהודי.

יום אחד חזר הפריץ מביקור ממושך במדינות זרות, והביא משם בד יקר ערך, ועז היה חפצו לתפור מבד זה חליפה יוקרתית, בה יופיע רק באירועים חגיגיים. יועציו אמרו לו שכדאי להזמין אליו את החייט היהודי, שאין כמוהו בכל האיזור מי שיידע להפיק את המירב והמיטב מהבד היקר. שמע האציל לעצתם, והזמין את היהודי לארמונו, הראה לו את הבד המיוחד, וביקשו שיתפור ממנו חליפת אצולה יוקרתית.

היהודי שב לביתו שבפשיסחא וכולו קורן מאושר, על הזכות שנפלה בחלקו לתפור חליפה לפריץ בעצמו ובכבודו. הוא לא היה מסוגל להתאפק וסיפר זאת לכל מי שבא עימו במגע, ברחוב ובבית הכנסת. מי שנכנס לחדר העבודה שלו בשבועות שבהם היה עסוק במלאכת התפירה שמע ממנו אודות ההזמנה המיוחדת של הפריץ. והחייט אכן השקיע במלאכה זו את כל מרצו וכישוריו, ותפר לפריץ חליפה מהודרת ומיוחדת במינה.

ויהי כאשר סיים את המלאכה, ארז את החליפה בצורה מהודרת, ויצא לארמונו הפריץ ושוב - כשולו קורן מאושר, והפעם בגלל הכסף הרב שיכנס עוד מעט קט לכיסו. הוא מתדפק על שערי הארמון, ומוזמן להכנס אחר כבוד ללשכתו של הפריץ, ובתנוחה של גאווה בלתי מוסתרת מוציא את החליפה מתוך האריזה.

אך הנה שוד ושב; הפריץ מתבונן בחליפה ופניו מצביעות על אי שביעות רצון מוחלטת מהיצירה של החייט היהודי. עיניו יוצאות מחוריהן מרוב כעס, עד שהוא נשמע צועק: 'תתבייש לך, זו החליפה שתפרת לי מהבד היקר שהפקדתי בידך?! הרי אין בחליפה זו מאומה מן היופי מן החן וההדר, שציפית לראות בה, ועכשיו עוד הרסת לי את הבד, ותצטרך לשלם לי את מחירו המלא'.

היהודי לא ידע את נפשו מרוב תדהמה, ולא ידע מה דופי מצא החייט בחליפה זו. הוא רצה לשאול את הפריץ על איזה גגם הוא מדבר, אבל זה השליך את החליפה מידי מרוב כעס, עד שהיהודי נאלץ לעזוב את הארמון בבושת פנים, והחליפה בידו...

עם שובו לביתו, נכנס החייט למרה שחורה, ושכב במיטתו ללא נוע, הדכאון העמוק פגע בו בהעלותו על לוח לבבו את הבושה שתהיה לו עתה מכל אלה שסיפר להם על התפירה המלכותית, מה יענה עכשיו לכל מכריו וקרוביו שביקשו לדעת מה עלה בגורל החליפה? אבל, כאשר הפרנסה הציקה לו, קם היהודי והחליט לשאול בעצת הרבי מפשיסחא, ולהיוועץ בו ובפקחותו הנודעת. אולי הוא יידע את דבר הפגם שמצא הפריץ בחליפה.

הרבי שומע את הדברים, מליט את ראשו בכפות ידיו כמי ששוקע במחשבה עמוקה, ולאחר כמה דקות הוא אומר לחייט: בוא ואיעצך עצה טובה. קח את החליפה שהפריץ החזירה לך, תפרום אותה

בכל זאת, אמר לו ה"חפץ חיים", אולי נאמוד ביחד, ננסה לשער כמה מרוויח הסנדלר על כל זוג נעלים שהוא מייצר, ומה הן ההוצאות. עמדו שניהם וחישובו במשוער את חשבון ההוצאה והרווח של הסנדלר על כל זוג נעלים. ולאחר מכן פנה השד"ר אל הדלת על מנת ללכת לדרכו. משהגיע לדלת, חזר ה"חפץ חיים" קרא לו ושאל אותו: אמור נא לי בבקשה האם יש רק נעלים אשר מייצר הסנדלר או שישנן כאלה שמיוצרות אף ע"י אחרים?

אכן יש שמיוצרות על ידי סנדלרים ויש שמייצרים בבתי החרושת, השיב השד"ר.

ואיזה יקרות יותר? הוסיף ה"חפץ חיים" ושאל.

הנעלים שמיוצרות על ידי הסנדלר יקרות יותר מאלה אשר מיוצרות בבית החרושת. השיב השד"ר.

אם זוג נעלים שמייצר הסנדלר יקרות יותר מאלה המיוצרות בבית החרושת, הרי שהסנדלר צריך להיות עשיר יותר מבעל בית החרושת. האם אכן כך הוא המציאות? הוסיף ה"חפץ חיים" ושאל.

לא. השיב השד"ר, בעל בית החרושת עשיר יותר, הואיל ובבית החרושת מייצרים כמות נעלים גדולה פי כמה וכמה מאשר מייצר הסנדלר, ולכן בסופו של חשבון מרוויח הסנדלר פחות.

אם כך הוא הדבר, הסכת ושמע, אמר לו הסבא קדישא רבן של ישראל לשד"ר, אם הינך רוצה לעשות לעצמך - להפסיק את עבודתך כשד"ר ולחיות חיי שלווה, הרי אמת ונכון הדבר שראשך יהיה פנוי יותר והמחשבות הזרות המטרודות בזמן התפילה יפחתו, תפילותיך תעמודנה בדרגה גבוהה יותר, ואף במעלות לימוד התורה תוכל לעלות יותר, אבל, אם תסתכל על עבודתך בגיוס כספים עבור הישיבה במבט רחב יותר, ותחשוב כמה בחורי ישיבה יכולים ללמוד ולהתפלל כהוגן בזכות עבודתך כשד"ר, אז תבין שבעבודתך הנוכחית הינך עושה הרבה יותר לתורה ויראת שמים מאשר בזמן שלימודך ותפילותיך יהיו בשקט ובשלווה, אמנם כל תפילה לעצמה תהא גדולה יותר, אבל היום בתפילת הרבים ובלימוד התורה של הרבים זכותך גדולה ביותר, על כן מן הראוי והרצוי שתמשיך בתפקידך כשד"ר, זכות הרבים תלויה בך, ושכרך מן השמים גדול.

זה מה שאמרו חז"ל והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה (אבות ב' א')

(חיים שיש בהם)

אחת לשבע שנים נצטוונו במעמד "הקהל": כל ישראל, אנשים נשים וטף, עולים לבית המקדש לשמוע קריאת ספר דברים מפי המלך, ולמדו ליראה את ה' אלקיכם כל הימים" (דברים לא, יב). ושאלו בגמרא (חגיגה ג, ב): אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע טף למה באים, הלא אינם מבינים את הנאמר. ותרצו, כדי ליתן שכר למביאייהם. והשכר הוא שיהיה חינוכם קל, כי בכך ילמדו ליראה את ה' כל הימים (כביאור "אור החיים" הק'). ומדוע, וכיצד. אלא כשהאדם - אפילו ילד קטן - רואה ציבור כה עצום ורב, ויודע שהוא חלק ממנו, אין לנו מושג איזה חינוך זה נותן. וככתוב: ולמדו ליראה את ה' אלקיכם כל הימים" השראת יראה לכל החיים!

אספר סיפור ששמעתי בנעורי, ועוררני למחשבה.

כשהרבי מפשיסחא זצ"ל נפטר, התפלגה העידה. החלק הגדול נהא אחרי השרף מקוצק זצ"ל, לפיד האש ועמוד היראה, והחלק האחר הכתיר את הצדיק רבי יצחק מוורקא זצ"ל, ריעו וחבירו של השרף מקוצק, והנהגתו שונה בתכלית, בשובה ובנחת, סבלנות וננוחות.

יום אחד הלך הרבי מוורקא ברחוב, ועצרה לידו עגלה גדושה בחסידים נלהבים, הנוסעים לקוצק. אחד, עז פנים, הורה לעגלון לעצור. פנה אל הרבי בהתרסה: "רב איטשע, וואס מאכסטו זיך נאריש, שפילט זיך א רעבע - מה אתה משתטה, משחק את הרבי. פשוט את הגלימה ובוא איתנו לקוצק!"

הנוסעים נדהמו מהחוצפה, המתינו לתגובה.

אבל הרבי מוורקא נותר נינוח כשהיה. בחיוך ענה: "האמת, מעולם תמתי -

גם כאן יש להבין מה הפשט ש"בנינו ערבים לנו"? אם כפשוטו שהקב"ה מענישם כשלא מתנהגים כדבעי, אז למה לא יכול להעניש את הנביאים בעבור זה, ולמה מיאן הקב"ה לקבלם כערבים? הרי מצינו שגדולי הדור אכן מסתלקים בעוון הדור.

ואפשר לבאר, שדרך אנשים, כשהאדם בימי בחרותו, אין לו שום חשבון ומעצור לדרכיו, גם כשנושא אשה, עדיין אין לו מעצור להשיג הנאותיו, אמנם, כשב"ה יש לו כבר צאצאים, והם מתחילים לגדול, מעתה יש לו "שומר" על דרכיו, כל מה שעושה יודע שבנו רואה ולומד ממנו, ומי אינו רוצה שבנו יגדל לירא שמים? ועל כרחו נמנע מללכת למקומות שאינם הולמים, מלדבר דיבורים שאינם הגונים, ובכל מה שעושה מחשב עשרה פעמים מה יחשוב בנו כשיראנו...

ואולי זה הפשט, הקב"ה ביקש לדעת מי יהיה הערב שישמור שאכן נקיים את המצוות ולא קיבל שום הצעה שיוכל לסמוך על זה, שכן האבות אינם רואים כל הזמן וגם הנביאים, אבל כשאמרו "בנינו ערבים לנו" מיד הסכים הקב"ה.

בפרשת הביכורים, כתוב "וענית ואמרת" וברש"י מהגמ' שיש לומר בקול רם. מסופר שאצל אחד הצדיקים באו אצלו קהל גדול לראש השנה, והיה רעש גדול, פתח ואמר, שכעת מבין למה היה צריך לומר את פרשת הביכורים בקול רם כיוון שכשכולם באו להביא ביכורים, הרי לא נתראו כבר הרבה זמן ופטפטו הרבה והיה צריך לצעוק כדי שישמעו שאומר את פרשת הביכורים...

ולעניינינו, מצוות "הקהל" היה אחת לשבע שנים, וכשנתראו שם אחרי כל כך הרבה זמן, היה צריך לשמוע את המלך שהוא קורא בתורה, ואיך ישמעו כשהיה רעש כזה? והרי יכול האדם לבוא ולא ישמע ואז לא יקבל שכר? לכן אמרה התורה תביא איתך אף את הטף, ויהיה לך "שומר" שישגיח שלא תדבר באמצע קריאת התורה של המלך, ותזכה להתעורר לתשובה, וכך תקבל שכר על ביאתך, וזהו אומרו "ליתן שכר למביאייהם" ולא אמר "לכפול", כיוון שרצה שאתה תקבל את השכר ע"י שתאזין כדי שבינך יתלמד ממך האיך להתנהג...

ולמדה את בני ישראל שימה בפייהם (לא, יט)

בענין לימוד תורה לאחרים וזכותם של "מזכי הרבים", מובא בספר "בדרך עץ החיים" ח"ב:

רבי יצחק רוזנטל מנהל כולל "מדרש בני ציון" בא פעם אל הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל וסיפר לו שלאחרונה הוטב במקצת מצבו הכספי, ולכן הינו שואל את דעתו אולי כדאי שיתפטר מניהול הכולל כדי שיוכל להקדיש את רוב מרצו וזמנו להתעלות בתורה, הקשיב רבי איסר זלמן לדבריו בתשומת לב כדרכו תמיד, והשיב לו: עשה כפי הבנתך, אבל לפני שתחליט ברצוני לספר לך מעשה שהיה.

מעשה ביהודי תלמיד חכם שהיה שד"ר (שלוחא דרבנן, משולח) של ישיבת סלוצק במשך שנים אחדות. הוא החליט להפסיק את עבודתו זו, ולקבל עליו משרת רבנות, לא היה נעים לו לשד"ר לשוחח אתי על כך, המשיך רא"ו וסיפר, ולכן נסע לדבר בענין עם ה"חפץ חיים", הוא הסביר לו שבעבודתו כשד"ר הוא מתעייף מהליכתו במשך כל היום, קשה לו להתרכז בשעת התפילה, ולעתים אף קורה שבאמצע התפילה הוא חושב על נדיב פלוני או אלמוני, ואף אין באפשרותו ללמוד כפי שצריך, לכן ברצונו לכהן כרב באחד הכפרים כדי שיוכל להתפלל וללמוד כבשנים שעברו, לפני שקיבל עליו את התפקיד הקשה והמייגע של שד"ר..

ה"חפץ חיים" שמע את דבריו, והשיב לו "שיהיה בהצלחה". הודה לו השד"ר ופנה אל עבר הפתח. כאשר השד"ר הגיע לדלת קרא לו ה"חפץ חיים", ושאל אותו, אולי ידוע לך כמה עולה זוג נעלים?

- אינני יודע מה הוא בדיוק מחיר זוג נעלים היום, שכן עבר זמן רב מאז קניתי נעלים חדשות, אבל דומני שהמחיר הינו בערך כך וכך.

לאחר שענה על שאלתו זו, נפרד ממנו לשלום, ופנה פעם נוספת לעבר דלת היציאה. משהגיע לדלת, חזר ה"חפץ חיים" וקרא לו ושאל: איזו הוצאות יש לסנדלר על זוג נעלים ומה הרווח שנשאר בידו על כל זוג שהינו מייצר?

אין לי כל מושג, השיב השד"ר, הרי מעולם לא הייתי סנדלר.

אלף רובלים –

שלושה חברים קנו כרטיס פיס במשותף, וזכו בפרס הגדול, מאה

ופני אותו חצוף חפו...

איני יודע האם הוציא את שנתו, היום ודאי אינו חי, והסיפור יפה, והתשובה כה נוקבת. אבל כמדומני שהתשובה האמיתית אחרת – מדוע משתוקקים החסידים להגדיל את החסידות, הלא תהיה לכל אחד פחות תשומת לב מרבו. אמת ויציב. אבל לעומת זאת איזו התחזקות תהיה לו מעוצמת החבורה, מגודל העידה! מאוירת היחד, הליכוד, הגבוש. איזו חויה זו, איזו עוצמה!

חלקוהו ביניהם, ולא ידעו מה לעשות בהון העצום שנפל בחלקם, די והותר להם ולבניהם אחריהם! ובכל זאת, מעולם לא שמענו שיפנו לחבר רביעי ויציעו לו להתחלק עימם בזכיה, למרות שיש בה די לכולם. אז מדוע, כשיש לאלף חסידים רבי – והרבי הלא עסוק בשלו, בתפילותיו, ולימודו, התעלותו ודבקותו, כמה זמן יכול הוא להקדיש לכל אחד מהם –

ילד שיחווה זאת, ילמד "ליראה את ה' כל הימים!" "כל הימים", גם אם ישוב לעירו וישוּבו, גם אם יקלע לבדידות ויהיה לבדו, ידע שהוא חלק מציבור ענק ומלוכד, וזה יתן לו כח ועוצמה.

למה שוקדים הם לצרף חסידים נוספים, להגדיל את החסידות? הלא מזיקים הם לעצמם, מטילים יותר עומס על רבם, ויהיה לו פחות פנאי עבורם!"

ואמרו בנובהרדוק, שזהו שאמרו (ברכות לא, ע"א) שהנפטר מחבירו אל יפטר אלא מתוך דבר הלכה. והגר"א היה רגיל לומר ממנו ההלכה שיחיד ורבים הלכה כרבים ("תורת גבריאל" ויצא, וכן הוא באוהב ישראל ליקוטים וכן ב"אגרא דפרקא" עיי"ש) והענין, שכשהיו שנים ויותר, היו חבורה וקל היה להתחזק. וכעת נפטר מחבירו והולך ביחידות, יזכור שהוא חלק מהחבורה, וימשיך להתחזק!

בני החבורה שמעו בענין. מעולם לא חשבו על כך. אכן, שאלה! המשיך הרבי ואמר: "אבל אגלה לכם את התשובה.

שמע נא, יונגערמאן. אני מכיר את רבך מזה שנות דור. קבל את עדותי שהוא קדוש וטהור, מרומם ונשגב. יכול אתה לנסוע איליו בלב שקט, מבלי לצרף חסידים שיחזקו..."

החסידים עצמם אינם בטוחים במעלת רבם. האומנם מורם מעם הוא, איש אלוקים קדוש, אשר רוח ה' דיבר בו ומלתו על לשונו. מבקשים הם חיזוקים, הסכמות. אם יצטרפו חסידים נוספים, יתנו גושפנקא לרבי, ואהיה בטוח שטוב בחרתי..."

בדרך הדרוש

ואתא שכני דר' זירא סמכו כל ימי חייו עליו שיבקש רחמים עליהם ואחר שמת אמרו מה יהא עמנו מי יבקש עלינו וחזרו בתשובה. הרי אף שבחיי חיותו חטאו, שבו לאחר שמת, וא"כ שמוא בני" נמי אחר מות משה שוב לא יחטאו ולא ימרו את פי ה' בגלל שמת משה ומי יבקש רחמים עליהם כמו שכני דר' זירא. אלא הקו' הוא מחטא העגל שסבורים היו בני" כי משה מת ואף שבאמת היה חי וחסאו וא"כ קו' אחר מותו והוה הן בעודני חי וגו'. (כרם חמד)

ואתא שכני דר' זירא סמכו כל ימי חייו עליו שיבקש רחמים עליהם ואחר שמת אמרו מה יהא עמנו מי יבקש עלינו וחזרו בתשובה. הרי אף שבחיי חיותו חטאו, שבו לאחר שמת, וא"כ שמוא בני" נמי אחר מות משה שוב לא יחטאו ולא ימרו את פי ה' בגלל שמת משה ומי יבקש רחמים עליהם כמו שכני דר' זירא. אלא הקו' הוא מחטא העגל שסבורים היו בני" כי משה מת ואף שבאמת היה חי וחסאו וא"כ קו' אחר מותו והוה הן בעודני חי וגו'. (כרם חמד)

בלי להאריך בדקדוקים אומר בקיצור ע"פ מה שפירש בהפלאה "פנ"י ראה, ד"ה כי אתם] שר מצוה מצוה, כי ה' חפץ להטיב לנו, ואם אדם עושה רצונו וראוי לתשלום שר ומשלים שריו הטוב, על השר עצמו מקבל שר כי נעשה רצונו להטיב לבניו האהובים לו, והיינו שר מצוה מצוה. וכתבתי במק"א בזה [עיי'ן להלן סוף ליקוטים מעניני תשובה ד"ה במדרש תהלים] לפרש הפסוק [תהילים סב, יב] אחת דיבר אלקים שתים זו שמעתי, ולך ה' החסד וכו', כי בכל מצוה אנו עושים מצוה כפולה, ועושים רצונו בכפלים, למשל מניח תפילין ועושה רצונו ומקבל שר אז עושה עוד רצונו ית"ש שביכולתו להטיב לנו. וז"ש אחת דיבר שתים שמעתי, שכל מצוה הוא שתים, ולך ה' החסד שאנו מתחסדים עמו כשמשלם לאיש כמעשהו. ויש לכונן זה בדברי חז"ל [ר"ה יז:]: בתחלה כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ולבסוף לך ה' החסד, דהיינו בתחלה משלם לך שר ולבסוף אחר ששילם לנו שר מצוה אח"כ החסד שלו שהתחסדנו עמו, והארכתני עוד במק"א:

ואתא שכני דר' זירא סמכו כל ימי חייו עליו שיבקש רחמים עליהם ואחר שמת אמרו מה יהא עמנו מי יבקש עלינו וחזרו בתשובה. הרי אף שבחיי חיותו חטאו, שבו לאחר שמת, וא"כ שמוא בני" נמי אחר מות משה שוב לא יחטאו ולא ימרו את פי ה' בגלל שמת משה ומי יבקש רחמים עליהם כמו שכני דר' זירא. אלא הקו' הוא מחטא העגל שסבורים היו בני" כי משה מת ואף שבאמת היה חי וחסאו וא"כ קו' אחר מותו והוה הן בעודני חי וגו'. (כרם חמד)